

KL-udspil om udsatte børn og unge
Marts 2015

De udsatte børn

– Fremtiden er deres

Dette udspil er en del af debatten, som er skudt i gang på KL's Børn & Unge Topmøde den 29-30. januar 2015.

Fotos:

Colourbox

Side 4 (øverst til venstre), side 22 (nederst)

Scanpix

Omslag, side 4 (øverst til højre, nederst), side 10 (øverst til venstre, øverst til højre), side 14, side 18, side 36, side 46, side 49, side 52 (øverst til højre, nederst)

Indholdsfortegnelse

Vejen frem	2
Resume	6
<u>01</u> Tilfør kompetencer tidligt i livet	8
<u>02</u> Styrk det tværprofessionelle samarbejde	20
<u>03</u> Nytænk de specialiserede indsatser og styrk sagsbehandlingen	34
<u>04</u> Hav ambitioner for alle børn og unges læring	50

Vejen frem

Alle børn og unge skal være en del af fællesskabet. De fleste danske børn og unge trives, men der er fortsat for mange, som har en kaotisk opvækst og har svært ved at stå på egne ben som voksne. Disse børn og unge fortjener en god fremtid. Det kan og skal lykkes, at flere udsatte børn og unge får et hverdagsliv, som ligner alle andres. Det forudsætter, at indsatsen nytænkes. Det kræver, at vi sætter vores børn og unge i centrum.

Alle børn og unge skal være en del af fællesskabet. De fleste danske børn og unge trives, men der er fortsat for mange, som har en kaotisk opvækst og har svært ved at stå på egne ben som voksne. Sammenlignet med de øvrige nordiske lande er Danmark det land, som er dårligst til at sikre børn og unges sociale mobilitet.

Det er et faktum, at de mest udsatte børn kommer fra familier, hvor forældrene har et markant lavere uddannelsesniveau og en markant svagere tilknytning til arbejdsmarkedet end den generelle befolkning. Samtidig er forældrene ofte kendetegnet af psykisk sygdom, misbrug eller kriminalitet.

De sociale forhold viser sig desværre også hos de udsatte børn og unge, hvor færre som voksne vil få en erhvervskompetencegivende uddannelse end deres jævnaldrende, færre vil være i beskæftigelse og flere vil ende i kriminalitet og misbrug og udvikle psykiske lidelser.

Disse børn og unge fortjener en god fremtid. Det kan og skal lykkes, at flere udsatte børn og unge får et hverdagsliv, som ligner alle andres. Det forudsætter, at indsatsen nytænkes. Det kræver, at vi sætter vores børn og unge i centrum.

I kommunerne skal vi derfor bruge vores tid og kræfter på indsatser, der virker. Vi står midt i et paradigmeskifte; fra at have henvist børn og unge med særlige behov til specialiserede tilbud, er kommunerne godt i gang med en omstilling, der sikrer, at hovedparten af alle børn og unge kan være i et almindeligt dagtilbud, gå i skole, få en ungdomsuddannelse og have et fritidsliv på lige vilkår.

Den vej skal vi fortsætte ad. Frem for ukritisk at tage fat i de foranstaltninger, som er på hylderne, skal der fokuseres på, hvordan vi rent faktisk støtter det enkelte barn og den unge i en positiv udvikling i eget liv.

Vi har desværre set eksempler på, at udsatte børn og unge ikke er blevet opdaget i tide og ikke har fået den nødvendige hjælp. Det ansvar tager vi på os.

Paradigmeskiftet handler i høj grad om ledelse – både fagligt og kommunalpolitisk. Skal vi for alvor lykkes med at give alle vores børn og unge en chance i livet, kræver det, at vi bygger bro mellem styring og ledelse, og at vi udøver konsekvent og professionel ledelse, der tager livtag på sagsbehandling, udviklingen – og de trælse sager.

KL har tre pejlemærker for indsatsen for udsatte børn og unge:

- **Tidlig og forebyggende indsats.**
Det tværprofessionelle samarbejde skal styrkes.
- **Helhedsorienteret indsats.**
Børnene og deres forældre skal opleve at være i dialog med én kommune.
- **Målettet indsats.**
Der skal fokus på effekt i foranstaltningerne.

Vi skal huske på, at kommunerne ikke kan løfte opgaven alene. Børnene selv skal være en del af løsningen, ligesom også forældrene har en helt afgørende rolle. Men lige så vigtigt er, at det nære netværk omkring børnene og de unge samt det omgivende samfund har et stort ansvar for at involvere sig, når de oplever, at et barn eller en ung er i problemer.

Samtidig skal vi i langt højere grad kvalitetssikre og dokumentere vores indsatser. Der er rigtig meget i gang i kommunerne, men vi skal turde forlade de vante rammer, vi skal turde basere os på forskning og kvalitative løsninger, og vi skal turde dokumentere vores sejre såvel som nederlag.

I dette udspil kommer KL med en række konkrete anbefalinger til en styrket indsats, der tager udgangspunktet i barnet og de unge og deres muligheder for et godt liv. Anbefalingerne bygger på forskning og er udviklet i samarbejde med en række kommuner.

Realisering af anbefalingerne hviler på en grundlæggende præmis om, at vi ser sociale indsatser som sociale investeringer i stedet for alene at opfatte dem som udgiftsposter. Det handler ikke om flere penge, men om klogere og prioriterede investeringer, der gavner og understøtter området fagligt såvel som økonomisk.

Det kan betale sig at investere i vores børn og unges fremtid. Det kræver kommunalpolitisk mod, knofedt og handlekraft!

God læselyst og god arbejdslyst!

Martin Damm
Formand

Kristian Wendelboe
Adm. Direktør

Resume

'De udsatte børn – Fremtiden er deres' kommer med en række anbefalinger, der skal fungere som afsæt for en politisk drøftelse af mål for og organisering af arbejdet med udsatte børn og unge i den enkelte kommune. Anbefalingerne er inddelt i fire afsnit, hvor fokus er at tilføre kompetencer tidligt i livet, at styrke det tværprofessionelle samarbejde, at nytænke de specialiserede indsatser og styrke sagsbehandlingen samt at have ambitioner for alle børn og unges læring.

*Det følgende er et kort resume af udspillet
hovedpointer.*

01 Tilfør kompetencer tidligt i livet

Jo tidligere vi griber ind, desto mere effektive er vi i forhold til at sikre en positiv livsbane for udsatte børn og unge. Det er der både god livskvalitet og samfundsøkonomi i. Det indebærer, at der helt tidligt i et barns liv tilføres ressourcer til dets udvikling. Mange kommuner har taget stafetten op i form af bl.a. forældrekurser og en styrket sundhedspleje; men der ligger et stort samfundsmæssigt potentiale i, at vi tidligt i et barns liv styrker udsatte forældres kompetencer i et samspil med forældrene selv, sundhedssektoren og civilsamfundet i øvrigt. Deri ligger også en økonomisk prioritering og en eventuel omlægning af det kommunale budget.

Det rejser spørgsmålene om, hvordan den enkelte kommune vælger at foretage prioriterede investeringer tidligt i et udsat barns liv, og hvor gevinsten skal hentes på kort og lang sigt? Det kan kræve en genovervejelse af økonomien på området. Samtidig skal vi spørge os selv, hvordan vi bedst får spillet forældrene og andre ressourcepersoner fra barnets netværk eller lokalsamfund på banen?

02 Styrk det tværprofessionelle samarbejde

Hvis vi skal lykkes med forebyggelse blandt børn og unge i udsatte positioner, er der behov for et fælles sprog, en fælles forståelse og et fælles begrebsapparat. Det skal stå lysende klart for alle involverede medarbejdere, hvad de skal gøre, når der

opstår en bekymring, og hvad de kan forvente af de øvrige fagprofessionelle, de samarbejder med. Det tværprofessionelle samarbejde skal understøtte en inkluderende tilgang, hvor udsatte børn og unge kan blive i deres nærmiljø og bevare deres sociale netværk. Det øger deres livsmuligheder på sigt. Men det tværprofessionelle samarbejde skal ikke kun gå på tværs af børne- og ungeområdet, men også på tværs af børne- og voksenområdet. Der skal være én fælles plan for udsatte familier, så børnenes trivsel ses i sammenhæng med forældrenes sociale problemstillinger.

Det rejser spørgsmålet om, hvordan den enkelte kommune får etableret de nødvendige samarbejdsmodeller og indsatser, så der er ledelsesmæssigt fokus og et fælles sprog blandt medarbejderne i forhold til at opspore og forebygge blandt udsatte familier?

03 Nytænk de specialiserede indsatser og styrk sagsbehandlingen

De mest virksomme indsatser over for udsatte børn og unge er dem, der er tættest på en opvækst i en almindelig familie. Derfor bør kommunerne tilrettelægge de sociale indsatser som tidsafgrænsede 'pit stop' på vej tilbage i almenområdet og i større udstrækning benytte anbringelse i slægt og netværk som alternativ til de traditionelle anbringelsesformer. Erfaringer fra Sverige og Norge viser, at en sådan omlægning af indsatserne både giver bedre resultater for de udsatte børn og deres familier og er mere omkostningseffektivt.

Myndighedsarbejdet er et helt centralt element i den nødvendige omstilling af indsatserne og skal bidrage til, at der er fokus på virksomme metoder samt mål, effekt og resultater af indsatsen. Fokus i myndighedsarbejdet bør være, om indsatserne bidrager til progression i barnets, den unges

og familiens liv. For at kunne lykkes med myndighedsarbejdet er det helt centralt, at barnet, den unge og familien involveres og opnår ejerskab til 'egen sag'.

Det rejser spørgsmålene om, hvorvidt den enkelte kommunes tilbudsvifte er skruet sammen, så den bedst understøtter en omstilling fra indgribende indsatser til forebyggelse? Og hvilke krav der skal stilles til myndighedsarbejdet for, at det understøtter den nødvendige omstilling med tæt inddragelse af barnet, familien og netværket i øvrigt?

04 Hav ambitioner for alle børn og unges læring

Hvis der sættes målrettet ind i forhold til børn og unges læring og uddannelse, vil det være muligt at mindske betydningen af den sociale baggrund. Kommunerne er i kontakt med stort set alle børn, fra de er helt små, til de går ud af folkeskolen. Det giver en særlig mulighed og forpligtelse til at arbejde med alle børns læring. Men vi står i dag med den udfordring, at omkring 7-8 pct. af en årgang forlader folkeskolen uden 9. klassesprøve, og at knap en femtedel af en ungdomsårgang som 25-årige står uden en ungdomsuddannelse. Den nyeste forskning viser, at fokus på læring allerede i dagtilbud er af afgørende betydning for udsatte børns livschancer, og det skal følges op i skolen, hvor kommunerne allerede nu er i fuld gang med at implementere folkeskolereformen, som netop skal mindske betydningen af social baggrund.

Det rejser spørgsmålene om, hvilke politiske mål den enkelte kommune stiller for udsatte børns læring og udvikling i dagtilbud og skole, herunder hvordan børn og forældre inddrages og styrkes? Og hvordan den enkelte kommune gennem mere forpligtende partnerskaber med ungdomsuddannelser kan støtte udsatte unge i at gennemføre en ungdomsuddannelse?

01 Tilfør kompetencer tidligt i livet

Et barns adfærd og personlighed grundlægges allerede ved livets start, hvor det tidlige samspil mellem børn og forældre spiller en afgørende rolle for barnets udvikling. Der skal derfor sættes ind, allerede inden barnet bliver født. Der skal fokus på tidlig opsporing og forebyggelse både internt i kommunen og på tværs af sektorer. Kommunerne anvender godt 14 mia. kr. årligt på det udsatte børne- og ungeområde. Men spørgsmålet er, om vi bruger pengene rigtigt.

Et barns adfærd og personlighed grundlægges allerede ved livets start, hvor det tidlige samspil mellem børn og forældre spiller en afgørende rolle for barnets udvikling. Der skal derfor sættes ind, allerede inden barnet bliver født. Der skal fokus på tidlig opsporing og forebyggelse både internt i kommunen og på tværs af sektorer. Mange kommuner har taget stafetten op i form af bl.a. forældrekurser til vordende forældre, men der ligger et stort samfundsmæssigt potentiale i en yderligere styrkelse af området bl.a. ved en styrket sundhedspleje og øget inddragelse af tandplejen. Forældrenes adfærd har stor betydning for børnenes udvikling både fysisk, kognitiv og socialt. Forældrene skal derfor så vidt muligt ses som en ressource i deres børns udvikling. Samtidig skal det være en integreret del af de sociale indsatser, at der bygges bro mellem barnet og det omgivende samfund så tidligt som muligt.

Kommunerne anvender godt 14 mia. kr. årligt på det udsatte børne- og ungeområde. Men spørgsmålet er, om vi bruger pengene rigtigt. Det er naturligvis ikke gratis at tilføje kompetencer tidligere i barnets liv. Men det skal ses som en investering, der på lidt længere sigt giver en gevinst. Der er kommuner, som har valgt at tilføje ekstra ressourcer til et prioriteret indsatsområde under forudsætning af, at der efter en bestemt årrække kommer en varig besparelse. Der er i dag også flere eksempler på, at en omstilling fra indgribende til forebyggende foranstaltninger medfører egentlige besparelser her og nu, og så er det naturligvis også muligt at foretage en prioritering inden for det eksisterende budget, så ressourcerne bruges der, hvor den største effekt forventes.

Investering i tidlig støtte til forældrene

Fra udenlandsk forskning ved man, at det er godt at sætte ind med indsatser allerede inden barnet bliver født – og lige efter. Det er væsentligt, at både jordemoder og sundhedsplejerske retter fokus mod tilknytningen mellem barn og forældre allerede

fra første kontakt – og helst allerede under graviditeten. Ved at sørge for, at nybagte forældre modtager både viden og træning i, hvad de skal gøre for at være gode forældre, kan det have store positive effekter for barnets udvikling. Arbejdet med at få forældrene til at forstå deres barn, med at give dem selvtillid som far og mor og med at lære dem at løse konflikter hensigtsmæssigt er helt centralt, når kommunerne skal hjælpe udsatte småbørn til en god start på livet.

Den amerikanske økonom, nobelpristager og formand for bestyrelsen af Trygfondens Børneforskningscenter på Aarhus Universitet James J. Heckman har vist, at det er en langt bedre forrentning for samfundet at investere i de helt små børns udvikling, end at vente til de kommer i skole. Her er det nærmest for sent at genoprette en socialt skæv livsbane. Heckman viser med en række konkrete eksempler, at jo tidligere vi griber ind, des mere effektive er vi i forhold til at sikre en positiv livsbane for udsatte børn. I stedet for omfordeling eller "redistribution" af de økonomiske ressourcer i voksenlivet, taler Heckman om "præ-distribution". Det indebærer, at der helt tidligt i et barns liv tilføres ressourcer til dets udvikling. På figur 1 ses Heckman-kurven, som viser, hvilken forrentning eller gevinst som samfundet får ud af at sætte ind i en given alder hos børn og unge.

Brug forældrekurser til førstegangsfødende forældre

Vi ser allerede i dag en udvikling, hvor mange kommuner arbejder målrettet med de vordende forældre bl.a. i form af forældrekurser, som er et tilbud til alle kommende førstegangsførelse. Her samarbejder den offentlige, den private og den frivillige sektor (herunder sundhedsplejersker, familierådgivere, jordemødre, jurister, sagsbehandlere, psykologer, bankrådgivere, læger, jobkonsulenter, fagforeninger, børneudstøvsforhandlere osv.) om at forbedre forældrene på den store omvæltning, det er at få et barn.

Sårbare forældre

3-5 pct. af en forældreårgang er forældre, der er sårbare, og hvis børn udvikler tilknytningsproblemer/forstyrrelser. Sårbarhed ses typisk hos forældre, der:

- Selv har oplevet omsorgssvigt/traumatiserende begivenheder
- Har alkoholproblemer og/eller problemer med indtagelse af stoffer
- Har oplevet en svær akut krise såsom dødsfald, ulykker osv.
- Ikke har noget netværk
- Lider af psykisk sygdom

Ved flere faktorer øges risikoen for manglende omsorgsevne radikalt.

Spædbørns trivsel

Lang de fleste spædbørn trives og udvikler sig, som de skal. Men ifølge data fra sundhedsplejersker for børn i 8–10 måneders alderen vil der være:

- 4,6 pct., der har et problematisk forældre-barn samspil
- 9,1 pct. forældre, der har problemer med barnets signaler og reaktioner
- 19,6 pct. børn, der har regulatoriske problemer i form af gråd, uro, spisning og søvn

Kilde: Johansen & Holstein (2014)

Forældrekurserne bygger på Leksand-modellen, som er et svensk koncept. Ifølge beregninger fra CBS kan man i Danmark på landsplan spare én milliard om året pr. årgang, hvis alle forældre kommer på kursus¹. Besparelserne ses især som følge af færre anbringelser af børn, færre udgifter til overførselsindkomster og højere skatteindbetalinger, fordi mødrene i højere grad bliver på arbejdsmarkedet. Konkret har man set, at modellen kan føre til et markant fald i antal skilsmisser, langt færre socialt udsatte børn og unge og bedre udnyttelse af de offentlige budgetter.

Styrk sundhedsplejens rolle

Sundhedsplejen kommer i alle familier og vejleder om børns trivsel. Sundhedsplejen har således en unik mulighed for at opspore udsatte børn og familier og give børn, som mistrives, en særlig opmærksomhed. Langt de fleste spædbørn trives og udvikler sig, som de skal, men en mindre gruppe har et problematisk forældre-barn samspil og kan vise andre tegn på mistrivsel.

Det er helt centralt, at der kommunalt sker en opsporing og prioritering af, hvilke forældre der har særlige behov for støtte fra sundhedsplejen, og at disse dermed får hyppigere besøg.

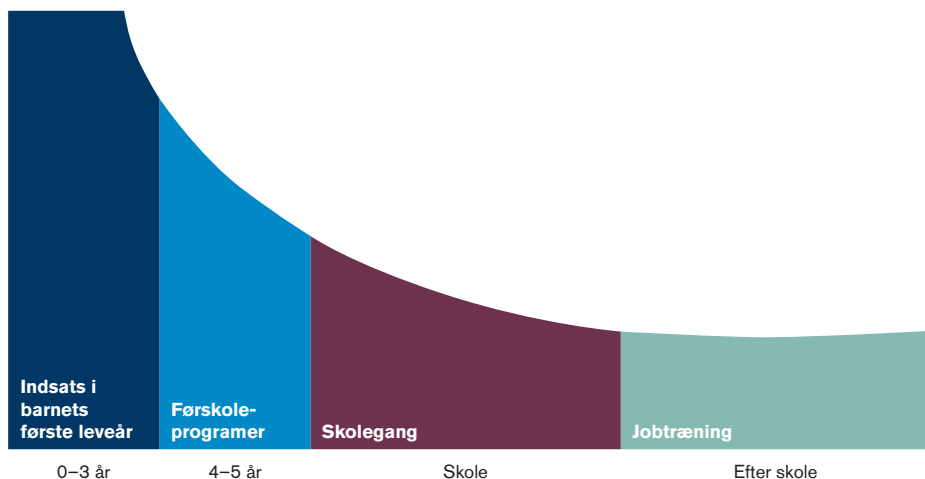
Sundhedsplejerskens arbejde med familien ophører normalt, når barnet er et år, og sundhedsplejersken vil herefter først se børnene, når de starter i skolen. Der synes at være behov for at styrke sundhedsplejens rolle i førskolealderen, ikke mindst i relation til børn og familier med særlige behov for støtte og vejledning. Der er positive erfaringer fra kommuner, der har gennemført forsøg med ekstra besøg i førskolealderen.

Det er desuden vigtigt, at der sker en styrkelse af sundhedsplejens dialog med det øvrige børneområde. Det er afgørende, at den viden som sundhedsplejen får om familien og det lille barn videregives til øvrige medarbejdere i det tværprofessionelle samarbejde om udsatte børn.

Endvidere er der behov for at styrke samarbejdet mellem den kommunale sundhedspleje og andre sektorer. Svangeromsorgen har de senere år været gennem ændringer med blandt andet stærkt reducerede indlæggelsestider, hvilket har betydet en markant stigning af genindlæggelser af nyfødte. Sundhedsaftalen, som indgås mellem kommuner og regioner, er det redskab, som kommunerne kan bringe i anvendelse, hvis området skal koordineres. Det er i denne forbindelse væsentligt, at kommunikationen og arbejdsgangen mellem de regionalt ansatte jordemødre og kommunalt ansatte sundhedsplejersker styrkes, så der sikres videndeling og samarbejde ved mistanke om et udsat spædbarn. Samarbejdet kan fx styrkes ved lokale fællesskaber mellem sundhedsplejersker og jordemødre eller ved fælles fødsels- og familieforberejdeskurser. Endelig bør kommunen sikre, at almen praksis inddrages tættere i arbejdet med de børn, som er socialt udsatte, så den viden den praktiserende læge får deles med sundhedsplejen og andre relevante fagpersoner i kommunen.

FIGUR 1.

Forrentning af social indsats i forhold til alder og målgruppe

Kilde: James Heckman (2008): Return of investment

¹ CEBR (2012): Samfundsøkonomisk potentiale ved indførelse af Leksand-modellen i Danmark

CASE #1

Familie med Hjerte i
Holstebro Kommune

'Familie med Hjerter' er et familieforbereðelseskursus, der siden 2011 tilbydes til alle førstegangsførelde i Holstebro Kommune. Fra midt i graviditeten til barnet er 15 mdr., støttes og styrkes førelde i de udfordringer, de møder i den nye livssituation som børnefamilie.

Førelde præsenteres for undervisere fra kommune, region, det private erhvervsliv og frivillige organisationer. Den tværsektorielle indsats giver en oplevelse af sammenhæng og koordinering mellem de forskellige tilbud. Den tidlige støtte til førelde sker gennem tre forbundne initiativer:

- Formel føreldeuddannelse, hvor alle førstegangsførelde i kommunen tilbydes et kursusforløb rettet mod at forberede dem på deres nye rolle og ansvar som førelde.
- Etablering af førelde netværk, der kan åbne for gensidig støtte og erfaringsudveksling. Hensigten er at motivere førelde til at hjælpe og trække på hinanden og dermed øge effekten af kommunens indsats.
- Information om kommunens øvrige tilbud rettet mod førelde. Kursusforløbet fungerer også som en indgang til kommunens øvrige tilbud, hvilket kan medvirke til at sikre en bedre koordination mellem de forskellige indsatser.

98 pct. af de nye familier takker ja til 'Familie med Hjerter'. Holstebro Kommune har ikke gennemført en egentlig effektmåling, men erfarer, at kommunen med 'Familie med Hjerter' kommer tidligere på banen i forhold til sårbare familier bl.a. som følge af et langt større kendskab mellem de fagprofessionelle både tværfagligt og tværsektorielt. Samarbejdet med førelde opleves også som forbedret. 'Familie med hjerter' er implementeret ved omlægninger inden for det eksisterende budget.

CASE #2

Investering i sundhedsplejen styrker tidlig opsporing på 0-3 års området i Viborg Kommune

Viborg Kommune har omlagt indsatsen for de helt små børn og deres familier ved at sætte særligt fokus på den tidlige og forebyggende indsats sammen med sundhedsplejerskerne. Alle børn i alderen 0-3 år screenes nu tre gange årligt, så der tidligt kan gribes ind i forhold til mistrivsel. Fremadrettet tilbyder sundhedsplejersken således flere besøg til børn af flergangsfødende, samt til børn, som enten ikke kommer i pasningstilbud og/eller børn, der kommer i privat pasning. Viborg Kommune har samtidig styrket sundhedsplejen i skolerne, hvor man har indført undersøgelse/konsultation af folkeskolens 3. klasser.

Viborg Kommune deltog i 2010-2012 i forskningsprojektet "Opkvalificering af den tidlige indsats" i samarbejde med KORA, som førte til udvikling og implementering af en opsporingsmodel (modellen er beskrevet på side 16). Det er baggrunden for, at Viborg Kommune har igangsat, at alle børn fra 0-16 år er omfattet af det, der i Viborg kaldes TOPI (Tidlig opsporing og indsats). Omlægningen sker med undtagelse af en enkelt stilling inden for den eksisterende ramme. Den generelle styrkelse af sundhedsplejen er sket, selvom fødselstallet i Viborg Kommune i 2013 og 14 forventes at ligge ca. 10 pct. lavere end de foregående år.

Tænk tandplejen ind i det tværsektorielle arbejde

En anden væsentlig aktør i den kommunale sundhedstjeneste er tandplejen. Hele 60 pct. af fysiske overgreb på børn kan ses i hoved- og halsregionen. Det er netop disse områder, som tandplejepersonalet har frit udsyn til under et tandeftersyn. Samtidig viser undersøgelser, at alt for få tandlæger underretter de sociale myndigheder, hvis de har mistanke om, at et barn bliver udsat for overgreb eller omsorgssvigt.

Den kommunale tandpleje er forpligtet til at være opsøgende og skal sikre, at alle børn modtager et kommunalt tandplejetilbud. De fleste børn er derfor i kontakt med tandlægen fra 2-3 års-alderen, frem til de fylder 18 år. Tandplejepersonalet har en unik adgang til at opdage tegn på omsorgssvigt og overgreb, som andre faggrupper ikke ser, og er derfor vigtige samarbejdspartnere. Der er derfor behov for uddannelse og klare retningslinjer fra kommunal side til tandplejen, herunder information om håndtering af udsatte børn og unge.

Styrk børn og unges trivsel gennem fællesskaber og relationer

Familien er en vigtig base for børn, men jo ældre børn bliver, jo større rolle spiller venner, skole og fritid for selvforståelsen. Stærke venskaber kan understøtte en positiv udvikling, mens dårlige venskaber kan introducere børn og unge til en risikoadfærd i form af misbrug, kriminalitet og fravær fra skolen². Udsatte børn og unge har ofte vanskelige relationer. Manglende positive relationer skyldes ofte, at mange udsatte børn og unge har afbrudte skoleforløb, de får ikke taget en ungdomsuddannelse, og de har ikke nogen aktiv fritid med sport eller andre fritidsinteresser.

Det skal derfor være en integreret del af de sociale indsatser, at der bygges bro mellem barnet/den unge og det samfund barnet/den unge bevæger sig i – og gerne så tidligt som det kan lade sig gøre. Det kræver et stærkt fokus på tilknytning til almenområdet gennem fx dagtilbud, skoler, fritidsaktiviteter

Fritidsjobindsats og lommepengeprojekt for udsatte unge

Flere kommuner har indgået et samarbejde med boligorganisationer om en todelt fritidsjobindsats for unge. Medarbejdere fra boligorganisationen har ansvaret for at rekruttere, støtte og motivere de unge til at få og fastholde et fritidsjob gennem fx jobsøgningskurser, vejledning, opfølgning og forældrekontakt. Kommunens beskæftigelsesmedarbejdere står for at opsøge private og offentlige arbejdssteder med henblik på at skaffe fritidsjob, og UU-vejledere har ansvar for uddannelsesvejledningen i forløbet. Flere boligorganisationer har også etableret lommepengeprojekter for særligt udsatte unge, der ikke er klar til at tage et fritidsjob.

Læs mere: www.cfbu.dk

og lokalt netværk, så en social foranstaltning ikke resulterer i en eksklusion fra det almene liv, men er en hjælp til at forblive der, hvor barnet eller den unge har sit netværk.

Fritidstilbud har stor effekt for udsatte børn og unge. De skaber ikke alene gode relationer, de gør også børnene aktive, uanset om det er sport eller en skakklub. Aktiviteten sætter gang i fællesskabet, som er en vigtig forudsætning for udsatte børns udvikling og trivsel.

Undersøgelser viser desuden, at fritidsjob øger sandsynligheden for, at udsatte unge tager en uddannelse og kommer i beskæftigelse senere i livet³.

Kommunerne kan ikke stå alene med disse indsatser. Der er behov for et bredt samarbejde med civilsamfundet forstået som frivilligforeninger, sportsforeninger, boligforeninger, lokale virksomheder mv., og det kræver, at kommunen har en strategisk og systematisk tilgang til, hvordan lokale kræfter kan bidrage til at skabe positive fællesskaber og relationer for udsatte børn, unge og deres forældre.

² Socialstyrelsen (2013): Dialoggruppe for kommuner. Forebyggelse som alternativ til anbringelse af børn og unge

³ Center for Boligsocial Udvikling (2012): Godt på vej - Virkningen af fritidsjobaktiviteter i udsatte boligområder

CASE #3

Styrket samarbejde mellem
tandplejen og socialforvaltningen
i Aarhus Kommune

Klare ambitioner har i dag ændret tandplejens rolle i arbejdet med de udsatte børn i kommunen. Fra 2011 har kommunen sat særligt fokus på, hvordan tandplejens medarbejdere i samarbejde med socialforvaltningen skal bidrage til og understøtte, at børn og unge, der oplever omsorgssvigt eller overgreb, sikres hjælp.

Der er blevet igangsat en række indsatser:

- Alle nye medarbejdere i tandplejen gennemgår obligatoriske temadage om underretningspligt og tegn på omsorgssvigt. Ledelsen gennemgår ekstra uddannelse.
- Etablering af formaliserede netværksmøder, hvor en koordinerende person fra det specialiserede børneområde deltager på tandplejens netværksmøder. Det har betydet, at tandplejen nu kender til de muligheder, der er for at hjælpe et udsat barn og handle på signaler.
- Udvikling af et rådgivende team bestående af en tandlæge, tandplejer og klinikassistent, som skal bistå med rådgivning og støtte, når mistanken om omsorgssvigt melder sig hos en medarbejder.
- Tandplejen arbejder med standardbreve, som har fået flere forældre til at møde op med deres børn.
- Aarhus Kommune er i gang med at etablere en samarbejdsaftale med dagtilbuddene om de børn, som spottes i tandplejen.

Den nye indsats har betydet, at der spores en anderledes adfærd hos medarbejderne i tandplejen. Der er et skærpet blik for alle udsatte børn i tandplejen, og medarbejderne er blevet langt bedre til at gå i dialog med øvrige fagprofessionelle om konkrete bekymringer for udsatte børn og unge. Med andre ord er der en tættere sammenhæng mellem tandplejen og socialforvaltningen. Endelig oplever kommunen en stigning i antallet underretninger fra tandplejen.

CASE #4

Unge Coaches og Mentorer i idrætsforeninger i Høje-Taastrup Kommune

Når børn og unge ikke deltager i foreningslivet, skyldes det ofte, at de ikke føler sig trygge ved at dyrke idræt, og at kulturelle, sociale eller økonomiske vilkår forhindrer dem i det. DBU har i et partnerskab med Høje-Taastrup Kommune og tre lokale fodboldklubber udviklet et projekt, som løber frem til udgangen af 2015 og har til formål at styrke foreningsløse børn og unges deltagelse i foreningslivet. Projektet har særligt fokus på de tre boligområder Gadehavegården, Taastrupgård og Charlotteskvarteret, som står på regeringens liste over udsatte boligområder.

Med projektet uddannes unge (15-19-årige) til at fungere som foreningsvejledere for børn i alderen 6-9 år. De unge får tilknyttet en voksen mentor fra fodboldklubben og gennemfører et uddannelsesforløb, der strækker sig over 14 måneder indeholdende 10 moduler. I uddannelsesforløbet arbejdes med områder som coaching, kommunikation, ung og træner for første gang, at være en god rollemodel, førstehjælp, ATK kursus og sportsmanagement.

Projektet er finansieret af Høje-Taastrup Kommune og DBU's pulje for partnerskaber med kommuner og evalueres løbende. Der er afsat ressourcer til vidensdeling med to til fire kommuner/fodboldklubber, som får mulighed for at deltage og blive inspireret.

KL anbefaler

At kommunerne **styrker sundhedsplejens rolle** i forhold til de udsatte familier. Det kan bl.a. ske gennem flere hjemmebesøg, familiekurser mm. samt et tættere samarbejde med dagtilbud og skoler, som sikrer tidlig opsporing.

At kommunerne **bidrager til formaliserede arbejds- og kommunikationsgange mellem jordemoderen og sundhedsplejersken** i regi af sundhedsaftalerne, eksempelvis via lokale fællesskaber, fælles fødsels- og familieforberejdeskurser samt fælles praksis omkring underretninger.

At kommunerne **udarbejder en formaliseret handleplan** for, hvordan **tandplejen** inddrages og bliver en fast del af det tværprofessionelle samarbejde omkring udsatte børn og deres familier.

At kommunerne **udarbejder en strategi for**, hvordan **civilsamfundet, frivilligorganisationer**, sportsforeninger, boligforeninger, lokale virksomheder mv. inddrages i barnets og den unges opvækst – så tidligt som muligt.

At kommunerne **tager budgettet på børne- og ungeområdet op til overvejelse** og laver en klar strategi for, hvor de prioriterede investeringer skal ske, samt hvor gevinsterne hentes på kort og lang sigt. Det er væsentligt at forholde sig strategisk til, om pengene prioriteres på de rette indsatser.

02 Styrk det tværprofessionelle samarbejde

Forudsætningen for at kunne hjælpe udsatte børn og unge er, at de voksne omkring dem opdager selv små signaler på, at de ikke trives og udvikler sig, som de skal. Men meget tyder på, at indsatsen på trods af tidlige signaler mange gange først starter, når problemerne har vokset sig store. Med øget viden og et fælles begrebsapparat kan alle fagprofessionelle, der arbejder omkring barnet og den unge, give dem en meget bedre chance for et godt liv.

Forudsætningen for at kunne hjælpe udsatte børn og unge er, at de voksne omkring dem opdager selv små signaler på, at de ikke trives og udvikler sig, som de skal. Men meget tyder på, at indsatsen på trods af tidlige signaler mange gange først starter, når problemerne har vokset sig store.

En hindring kan være usikkerhed om, hvornår det giver mening at forebygge. Og en tendens til at fokusere på det håndgribelige og presserende gør, at indsatsen over for udsatte børn og unge oftest kommer til at fokusere på det akutte. En anden hindring for tidlige indsatser kan være, at dem, der arbejder med børnene og de unge har en "vent og se"-holdning. En tredje hindring er, at ikke alle fagpersoner rundt om børnene har et fælles begrebsapparat og en fælles forståelse af, hvornår man bør være bekymret for et barn, samt hvilke kendetegn en udsat familie udviser.

Med øget viden kan alle fagprofessionelle, der arbejder omkring barnet og den unge, give dem en meget bedre chance for et godt liv. Alle fagprofessionelle har som led i den forebyggende indsats en opgave i at medvirke til, at udsatte børn og unge får den nødvendige opmærksomhed. Det skaber et behov for et fælles sprog, en fælles forståelse og et fælles begrebsapparat.

Det behov skal der også tages hånd om allerede i uddannelsessystemet, så der skabes bedre sammenhæng mellem sundhedsplejerske-, pædagog-, lærer-, psykolog- og socialrådgiveruddannelserne fx i form af fælles moduler i uddannelserne. Det sikrer en fælles forståelse af betydningen af tidlig indsats og et positivt udviklingsmiljø til gavn for alle børn og deres familier.

Arbejd med systematisk opsporing på tværs for at fremme tidlig indsats

Kommunerne arbejder i dag med flere forskellige former for opsporing af udsatte børn og unge. Formålet med at arbejde med opsporingsmodeller som fx børnelinealen er at sikre bedre trivsel for børn

i en udsat position – enten ved, at der gives en tidlig støtte og opmærksomhed i alment systemet (sundhedspleje, dagpleje, daginstitution og skole) eller ved, at barnet får en tidlig indsats i specialsystemet. Der er en forventning om, at opsporingen på længere sigt vil sikre, at der handles hurtigere i forhold til børn i en udsat position, at flere børn får den rigtige indsats med det samme, hvormed nogle af de indgribende foranstaltninger i specialsystemet, fx anbringelser, kan undgås.

I Helsingør Kommune er der gode erfaringer med at anvende Børnelinealen, som indeholder en beskrivelse af et barns udvikling og forældrenes forældreevne på en skala fra 1 til 10, hvor 10 er optimal trivsel. De fagprofessionelle måler deres bekymringer i forhold til barnets adfærd og forældrenes forældreevne. I Børnelinealen kan den fagprofessionelle se de indsatser, kommunen har at tilbyde inden for hvert skalleringspunkt. Fx kan der opnås støtte fra Familierådgivningen, såfremt bekymringen er på 6 og derunder. Såfremt bekymringen er på 6 og derover, henvises der til åben anonym rådgivning.

Nuværende erfaringer med at arbejde med opsporingsmodeller viser, at indsatsen sættes i gang op til 1½ år tidligere end før, bl.a. fordi frontpersonalet i alment systemet får styrket deres handlekompetencer i forhold til at reagere på en bekymring for et barns trivsel⁴.

Arbejdet med tidlig opsporing kræver, at det står lysende klart for alle involverede medarbejdere, hvad de præcist skal gøre, når der opstår en bekymring, og hvad de kan forvente af de øvrige fagprofessionelle, som de samarbejder med. Denne klarhed har de bl.a. skabt i Aalborg Kommune ved at udarbejde en fælles håndbog, 'På tværs', som fælles afsæt for arbejdet med udsatte børn og unge.

Samtidig kræver det stærke fagligheder blandt de involverede medarbejdere. Medarbejderne i almenområdet skal have faglighed til at inkludere sårbare børn og

⁴ Rambøll (2013): Evaluering af projektet Opkvalificering af den tidlige indsats i kommunerne. Slutrapport. Opsporingsmodellens implementering og effekter.

unge, mens de social- og sundhedsfaglige medarbejdere skal have styrkede kompetencer til at arbejde ind i almenområderne og understøtte tidlig opsporing og forebyggelse. Det handler om at styrke det tværprofessionelle samarbejde.

Brug målrettede opsporingsmodeller

Der kan også være behov for at anvende specifikke opsporingsmodeller i forhold til særlige problemstillinger. Det kan fx være i forhold til forebyggelse af kriminalitet, misbrug eller psykisk mistrivsel blandt særlige grupper af udsatte børn og unge. Eksempelvis har Socialstyrelsen og SFI udviklet redskabet 'Systematisk Risikovurdering', som kan anvendes til at afdække risiko- og beskyttelsesfaktorer i forhold til kriminalitet.

En central pointe er, at den tidlige forebyggende indsats ofte går på tværs af sektorer, hvilket kræver en særlig indsats fra kommunal side⁵, men når det lykkes, kan det give flotte resultater.

Styrk de fremskudte indsatser i nærmiljøet

Tidlig opsporing spiller tæt sammen med

en udvikling, hvor specialviden bringes i spil i almenområdet. Det er ofte bedre at få eksperterne ind i dagtilbud, skoler og ungdomsuddannelser, end at sende barnet eller den unge ud til eksperterne. Det understøtter en inkluderende tilgang, hvor barnet og den unge bliver i nærmiljøet og her tilbydes den hjælp og støtte, det har behov for.

I disse år arbejdes ihærdigt med fremskudte indsatser på børne- og ungeområdet. De nye muligheder, der ligger i at arbejde med fremskudte indsatser er, at den opsøgende funktion og den fysiske tilstedeværelse i børnene og de unges dagligdag vil give mulighed for en tidligere indsats. En indsats, der kan forhindre en problemstilling i at blive en egentlig sag. Flere kommuner afprøver i dag nye metoder, hvor fx socialrådgivere fungerer i en fremskudt funktion i kommunens dagtilbud og skoler. Antagelsen er, at et tættere samarbejde mellem socialrådgivere og lærere, pædagoger, pædagogisk personale og PPR kan være med til at sikre mindst mulig indgriben i børnenes og de unges liv.

Den hyppige kontakt mellem socialrådgiver og dagtilbuddets- og skolens personale

Risiko- og beskyttelsesfaktorer betyder noget i indsatsen

I den tidlige forebyggende og foregribende indsats er det helt afgørende, at de fagprofessionelle omkring barnet har en fælles forståelse og viden om, hvad der fremmer og hæmmer et barns udvikling, samt hvad der kendetegner en udsat familie. Det kan kommunerne finde vejledning til i forskningen, som peger på, at der er en række risiko- og beskyttelsesfaktorer, når det handler om børns opvækst.

Risikofaktorer i udsatte familier er fx svækket forældreevne, forældrenes misbrug, ustabile familiestrukturer, vold, en fraværende far, social isolation, somatisk og psykisk sygdom og arbejdsløshed. Risikofaktorenes betydning for barnets udvikling, læring og trivsel afhænger af barnets egen modstandskraft, og hvordan risikofaktorerne håndteres i barnets nærmiljø, herunder både af forældrene, af barnets netværk og af de fagprofessionelle rundt om barnet. Beskyttelsesfaktorer bør altid indgå i forebyggelsen og overvejelserne om, hvordan barnet kan afhjælpes og styrkes på sin modstandskraft.

Individuelle beskyttelsesfaktorer:

- Gode kognitive evner
- Afbalanceret temperament
- Selvtillid
- Empati
- Prosociale færdigheder
- Flexibilitet i håndteringen af vanskeligheder

Kontekstuelle beskyttelsesfaktorer:

- En god emotionel tilknytning til mindst én af forældrene (eller anden central omsorgsperson)
- Omsorgsfuld og konsekvent opdragelse
- Forældres evner til at formidle klare normer for acceptabel og uacceptabel opførelse
- Positive relationer til lærere (rollemodeller)

Kilde: SFI og Socialstyrelsen

⁵ Kommissionen vedrørende ungdomskriminalitet (2009): Indsatsen mod ungdomskriminalitet, betænkning nr. 1508, Justitsministeriet.

CASE #5

Opsporingsmodel giver
fælles sprog, fælles værktøj
og fælles indsats

En række kommuner – Vordingborg, Assens, Haderslev, Norddjurs og Viborg – har sammen med KORA udviklet og implementeret en opsporingsmodel. Modellen giver de professionelle omkring børnene, dvs. sundhedsplejersker, dagplejere, pædagoger og lærere, et redskab, der hjælper med at opspore børn i problemer og kan sikre dem et godt og solidt grundlag for handling. Modellen hjælper personalet til at kvalificere samarbejdet med forældrene og andre faggrupper, herunder socialrådgivere. Modellen tager udgangspunkt i eksisterende forskning.

Fokus i opsporingsmodellen er:

- Barnets adfærd ses i den sociale kontekst, hvori barnet indgår
- Barnets ressourcer og ikke dets mangler
- Forældrene skal ses som en ressource
- Det tværfaglige professionelle samarbejde og de tværfaglige ressourcer vægtes højt
- Der skal skabes fælles begreber og forståelse af hinandens praksis

Evalueringen af opsporingsmodellen viser, at den har en positiv effekt i forhold til tidlig opsporing af børn i udsatte positioner, har ført til en styrket tidlig indsats i både normal- og specialsystemet, og at der oftere sker en reel involvering af forældrene, når der opstår en bekymring.

Læs mere: Rambøll (2013): Evaluering af projektet Opkvalificering af den tidlige indsats i kommunerne. Slutrapport. Opsporingsmodellens implementering og effekter.

CASE #6

Styrket kriminalitetsforebyggelse i Ishøj Kommune

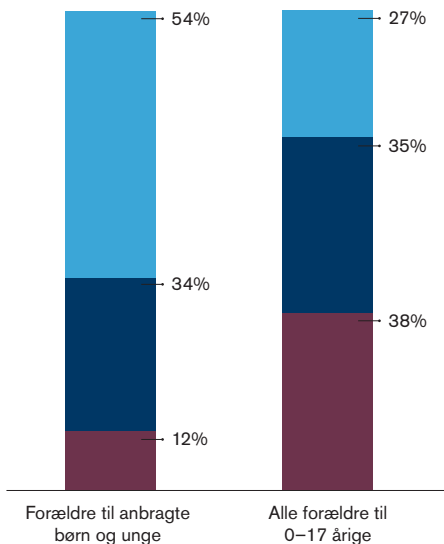
I Ishøj Kommune er kriminalitetsforebyggelsen samlet i en stabsenhed "Tryghed og Kriminalitetsforebyggelse" med reference til direktionen. Målet er at sikre koordination og hurtig reaktion, når behovet opstår. Enheden inddrager andre relevante kommunale og eksterne aktører. Det er alt fra skoler, familiecenteret, politiet, Kriminalforsorgen, boligorganisationer, frivillige foreninger, beboergrupper m.v.

Centralt i strategien er den såkaldte PRIK-model, der sigter på forebyggelse af kriminalitet blandt alle kommunens borgere mellem 6-25 år. Modellen sikrer, at Ishøj Kommune arbejder med både proaktive og reaktive indsatser i kriminalitetsforebyggelsen. Der arbejdes med rusmiddelundervisning, temadage, forældremøder osv. og med exit-tiltag, ugentlige møder med lokalpolitiet osv.

Der er ikke foretaget en samlet effektevaluering af Ishøj Kommunes arbejde med opprioritering og reorganisering af det kriminalitetsforebyggende arbejde i perioden 2008-2014. Men der kan konstateres et markant fald i den registrerede kriminalitet i Ishøj Kommune over den årrække, hvor indsatsen har stået på. Antallet af straffelovsanmeldelser i Ishøj er således faldet med mere end 35 pct. siden 2008.

FIGUR 2.

Uddannelsesniveau blandt forældre til anbragte børn og unge i anbringelsesåret

● Ikke-kompetencegivende uddannelse*

● Erhvervsfaglig uddannelse

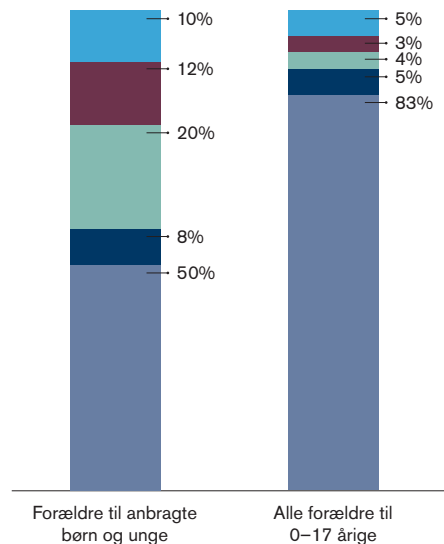
● Videregående uddannelse

*Uddannelsesniveaet er opgjort som højest fuldførte uddannelse pr. 1/1 i anbringelsesåret blandt forældre til børn og unge (0-17 år), som er blevet anbragt uden for hjemmet i perioden 2008-2012, samt alle forældre til 0-17 årige pr 1/1 2012. 'Ingen kompetencegivende uddannelse' omfatter personer med højest grundskole eller gymnasial uddannelse.

Kilde: KL-analyser baseret på data fra Danmarks Statistik og DREAM.

FIGUR 3.

Tilknytning til arbejdsmarkedet blandt forældre til anbragte børn og unge i anbringelsesåret

● Øvrige

● Førtidspension

● Kontanthjælp (ikke-arbejdsmarkedssparate)

● Ledige

● Beskæftigede/uddannelsessøgende

*Tilknytning til arbejdsmarkedet er opgjort i anbringelsesåret for forældre til børn anbragt i perioden 2008-2012 og for alle forældre i 2012. Kategorien 'Beskæftigede/uddannelsessøgende' omfatter lønmodtagere, selvstændige, uddannelsessøgende og personer på orlov (barsels-, uddannelses- m.m.) samt øvrige selvforsørgende, som ikke modtager nogen offentlige ydelser. Ledige omfatter dagpengemodtagere og arbejdsmarkedssparate kontanthjælpsmodtagere. Øvrige omfatter sygedagpenge, revalidering, ledighedsydelse, fleksjob, efterløn m.m. Gruppen af ikke-arbejdsmarkedssparate kontanthjælpsmodtagere omfatter også personer i for-revalidering.

Kilde: KL-analyser baseret på data fra Danmarks Statistik og DREAM.

øger muligheden for at drøfte bekymringer om et barn, herunder om bekymringen skal give anledning til en underretning til socialforvaltningen. Samtidig vil det tætte tværfaglige samarbejde øge fokus på at agere, inden problemet har nået et underretningsniveau.

Flere evalueringer af ordningerne har vist, at man ved at løse flere problemstillinger i almenområdet giver de udsatte børn og unge mulighed for at blive i deres nærmiljø og dermed undgå at blive ekskluderet til særlige tilbud. Det øger deres chance for at bevare og udbygge deres sociale netværk og relationer til jævnaldrende, hvilket kan øge deres livsmuligheder på sigt. Evalueringer viser videre, at ressourceforbruget mindskes, da fremskudte indsatser med socialrådgivere i dagtilbud og på skoler medvirker til, at færre sager udvikler sig til egentlige sociale sager⁶.

Styrk forældrene og hjælp dermed børnene

Forældre er rollemodeller for deres børn, og statistikkerne viser tydeligt, hvilken betydning familiebaggrunden har for børns udviklingsmuligheder. Fx er risikoen for at komme på kontanthjælp markant forhøjet for unge, der kommer fra en udsat familie⁷. Ses der på forældrene til nogle af de mest udsatte børn, som anbringes uden for hjemmet, er de generelt væsentligt dårligere stillet socialt end andre forældre. De er dårligt uddannet, har en lavere indkomst og ringere tilknytning til arbejdsmarkedet. De er oftere enlige, flere er teenagemødre, og flere har selv været anbragt uden for hjemmet som børn. Flere har misbrugsproblemer, flere har en kriminel baggrund og forældrenes fysiske og især psykiske helbred er dårligere end blandt andre forældre⁸.

KL har udarbejdet en analyse i efteråret 2014, der belyser sociale og helbredsmæssige forhold blandt forældre til anbragte børn op til fem år forud for børnenes anbringelse uden for hjemmet. Den viser bl.a. et væsentligt lavere uddannelsesniveau og ringere tilknytning til arbejdsmarkedet end blandt andre forældre jf. figur 2 og 3.

⁶ NIRAS (2012): Socialrådgivere i dagtilbud. Afsluttende evaluering, København Kommunes Socialforvaltning (2013): Socialrådgivere i dagsinstitutioner og Københavns Kommunes Socialforvaltning (2013): Evaluering af udvidelsen af skolesocialrådgiverordningen.

⁷ Ugebladet A4 (26. februar 2013): Unge bliver født til kontanthjælp

⁸ SFI (2008): Anbragte børns udvikling og helbred. Resultater fra SFI's forløbsundersøgelse af årgang 1995.

CASE #7

Socialrådgivere på skolerne i Københavns Kommune

Københavns Kommune gennemførte fra 2007-2010 'Projekt Socialrådgivere på Skolerne' på i alt 29 skoler. Skolerne blev udvalgt på baggrund af antallet af elever, der har forældre som modtager kontanthjælp eller førtidspension. På baggrund af positive resultater fra pilotprojektet blev ordningen videreført og udvidet til at dække alle 56 distriktsskoler, en privatskole og to specialskoler i København. Ordningen er nu gjort permanent med budget 2015.

Evalueringen af ordningen viser, at den har en positiv indflydelse på elevernes trivsel. Der er sket et fald på 10 pct. i andelen af elever, hvor der er bekymring for fravær og et fald på 22 pct. i andelen af elever, der i mindre grad evner at håndtere konflikter. Samtidig er der sket en stigning på 6 pct. i andelen af familier, der støtter op om deres barns skolegang. Endelig har ordningen en positiv virkning i forhold til elevers deltagelse i organiseret fritidsliv, idet der er sket en stigning på 14 pct. i andelen af elever, der har et aktivt fritidsliv.

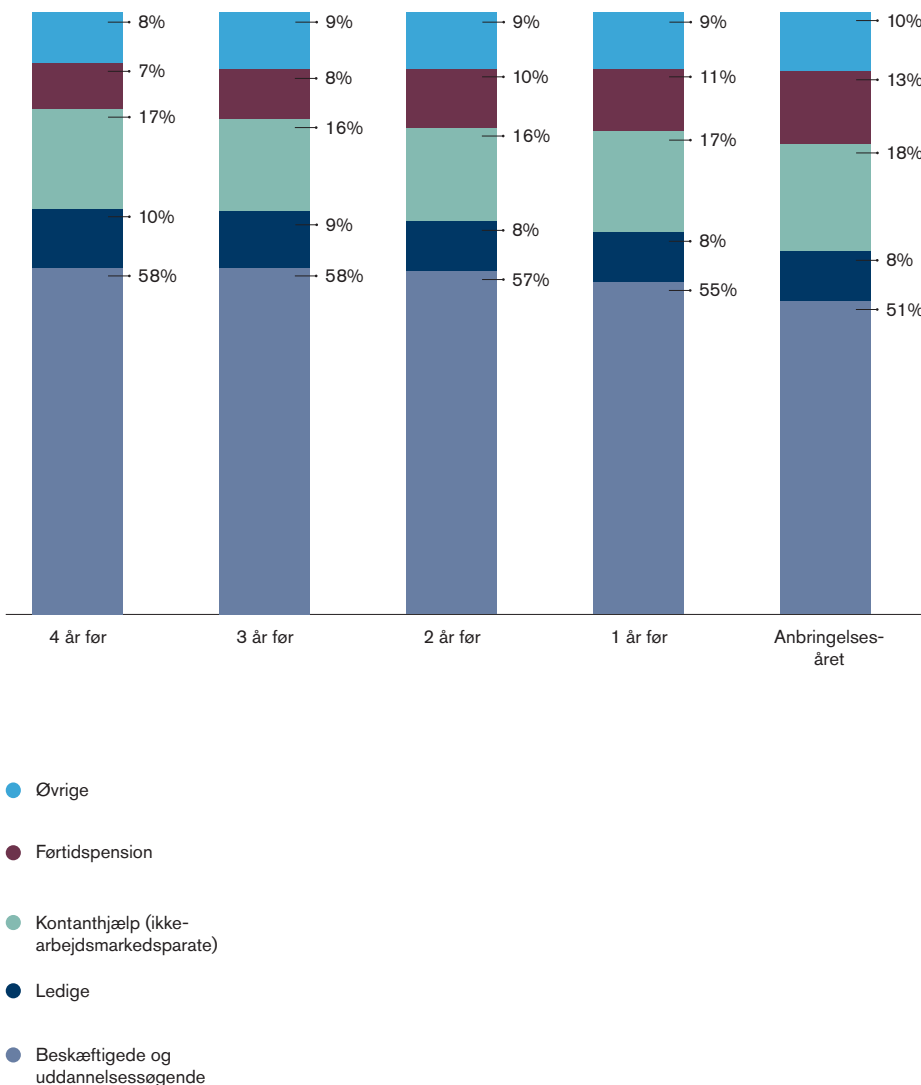
Der er bred enighed om, at samarbejdet mellem skoler, børnefamilieenheder og familierne er forbedret, da ordningen fremmer kommunikation og forståelse. 99 pct. af skolelederne, skolesocialrådgiverne og afdelingslederne i Børnefamiliecenter København vurderer, at ordningen forebygger, at elevers vanskeligheder udvikler sig. Kvaliteten af skolernes underretninger til børnefamilieenhederne er samtidig øget, fordi socialrådgiveren kan vejlede lærerne i forhold til den enkelte underretning.

*Læs mere: Københavns Kommune (2013):
Evaluering af udvidelsen af skolesocialrådgiverordningen.*

FIGUR 4

Udvikling i forældrenes tilknytning til arbejdsmarkedet op til 5 år før anbringelsen

Det, som særligt bør bemærkes i KL's analyse er, at forældrene til anbragte børn får en ringere tilknytning til arbejdsmarkedet i årene op til anbringelsen af deres barn. Andelen af forældre i beskæftigelse falder frem til året før anbringelsen. Samtidig stiger andelen af forældre på førtidspension, kontanthjælp og dagpenge jf. figur 4.

Det understreger behovet for et langt mere integreret samspil mellem børne- og voksenområdet. Et samspil, som skal sikre, at der også i voksenområdet sker en opsporing af udsatte familier, og at de indsatser, som sættes i værk i begge områder, skal spille sammen.

Helt centralt står beskæftigelsesindsatsen, idet tallene peger på, at forældrenes arbejdsmarkedsstatus spiller en afgørende faktor for deres børns trivsel og udvikling. Forældrene skal støttes til at blive selvforsørgende, så de kan forsørge deres børn og fungere som rollemodeller for dem. Hvis ikke ordinær beskæftigelse er et realistisk perspektiv, kan der arbejdes med andre former for meningsfuldt arbejde fx i socioøkonomiske virksomheder eller frivilligt arbejde, der sørger for, at forældrene har noget at stå op til og synliggør for deres børn, at de har en meningsfuld plads i samfundet.

Det er myndighedsområdet inden for de forskellige forvaltninger, som har bolden i forhold til at møde familien på en sammenhængende og ensartet måde. Der kan være flere måder at sikre sammenhæng i indsatserne på tværs af børne- og voksenområdet, og flere kommuner har høstet erfaringer med at samle indsatsen for de mest udsatte familier. Senest har 10 kommuner (Furesø, Kolding, Silkeborg, Skive, Randers, Lolland, Assens, Hedensted, Brøndby og Thisted) i foråret 2014 fået midler til at deltage i et forsøg, som skal hjælpe særligt udsatte familier med at sikre bedre trivsel blandt børnene og understøtte, at forældrene får en større tilknytning til arbejdsmarkedet eller uddannelsessystemet. Fokus er på, at der skal være én familieplan og én koordinerende sagsbehandler.

'Beskæftigede/uddannelsessøgende' omfatter lønmodtagere, selvstændige, uddannelsessøgende og personer på orlov (barsels-, uddannelses- m.m.) samt øvrige selvforsørgende, som ikke modtager nogen offentlige ydelser. Gruppen af ikke-arbejdsmarkedssparate kontanthjælpsmodtagere omfatter også personer i for-revalidering. Ledige omfatter dagpengemodtagere og arbejdsmarkedssparate kontanthjælpsmodtagere. Øvrige omfatter sygedagpenge, revalidering, ledighedsydelse, fleksjob, efterløn m.m.

Kilde: KL-analyser baseret på data fra Danmarks Statistik og DREAM.

CASE #8

En helhedsløsning for enlige mødre og deres børn i Vordingborg Kommune

Vordingborg Kommune har et projekt for unge sårbare mødre/gravide i alderen 15-25 år. Ca. 50 mødre benytter tilbuddet. Projektets mål er, at mødrene får en uddannelse, forbedret forældreevne, positive sociale netværk, trivsel og opnår fast tilknytning til arbejdsmarkedet. Projektet består af forløb for unge mødre af min. 18 måneders varighed, heraf seks måneder på et ambulans kursuscenter og min. 12 måneder på en kompetencegivende uddannelse. Der indgår desuden et afklarings- og motivationsforløb af op til 8 ugers varighed.

Aktiviteter er indsatser i forhold til børnenes institutioner, tilbud om "mødrepraktik", særlige forløb for gravide, fædresamtaler, 12 ugers øvelsespraktik og jobtræning samt gennemførelse af en erhvervsrettet uddannelse, en telefon hotline samt tilbud om udslusningsforløb.

Projektet evalueres sammen med en række andre projekter i programmet Lige Muligheder. Evalueringen, som er både kvantitativ og kvalitativ, foreligger ultimo 2015.

CASE #9

Case-manager samler familien i Odense Kommune

De mest komplekse og kriminelle familier i Odense får støtte af et team bestående af en børne- og ungerådgiver, en socialrådgiver fra beskæftigelsesområdet samt en case-manager. Det kan være familiens teenager, som er på vej ud i kriminalitet, eller det kan være, at forældrenes jobsituation halter så voldsomt, at der skal ske noget. Familierne er selv med til at træffe beslutning om, hvad der skal ske. Det er en del af Odenses nye satsning på familieområdet, Center for Familier og Unge, som nu har kørt i et lille år. Her har man samlet en del af børne- og ungeforvaltningen med en del af beskæftigelsesforvaltningen, så familierne får en samlet indsats, der koordineres af en case-manager.

Der arbejdes med én samlet plan for hele familien, og det vægtes højt, at planen for familien bliver lagt sammen med familien. Samtidig sikrer man, at det er den samme socialrådgiver, der er til alle familiens børn og den samme voksenrådgiver, der er til de voksne, så familien skal forholde sig til så få personer som muligt.

KL anbefaler

At **alle medarbejdere arbejder efter én fælles model for opsporing og forebyggelse** på tværs af børne- og ungeområdet i den enkelte kommune, så der er enighed om, hvornår der skal udvises bekymring for et barn eller en ung, og ikke mindst hvordan, der handles på bekymringen. Det er nødvendigt med et stærkt ledelsesmæssigt fokus på, at alle arbejder efter den fælles model og har en fælles forståelse af opgaven.

At **kommunerne arbejder med fremskudte indsatser i dagtilbud og skoler** fx ved at have socialrådgivere og PPR tilknyttet i fremskudte funktioner.

At **alle medarbejdere på tværs af børne- og voksenområdet, som er i kontakt med den samme udsatte familie, arbejder med én samlet plan**, så børnenes trivsel ses i sammenhæng med forældrenes sociale problemstillinger og manglende selvforsørgelse. Et tættere samarbejde mellem børne- og voksenområdet kan samtidig understøtte opsporingen af udsatte børn, så der kommer fokus på, om der er børn i hjemmet, når voksenområdet møder en borger med misbrug, psykisk lidelse eller andre sociale problemstillinger.

03 Nytænk de specialiserede indsatser og styrk sagsbehandlingen

Det har et betydeligt potentiale for udsatte børn og unge og dermed også et væsentligt samfundsøkonomisk potentiale, hvis vi i kommunerne tager afsæt i den nyeste forskning. Den peger på, at de mest virksomme indsatser er dem, der er tættest på en opvækst i en almindelig familie.

Myndighedsarbejdet er en forudsætning for, at barnet eller den unge får den rigtige indsats og er et helt centralt element i den omstilling, som er i gang på det udsatte børne- og ungeområde.

De svenske og norske kommuner er et økonomisk skridt foran dansk praksis

Sverige og Norge har betydeligt færre udgifter til anbringelsesområdet end Danmark.

- Det skyldes, at de svenske og norske kommuner i langt højere grad arbejder med forebyggelse blandt udsatte familier og har en langt mere udbredt brug af plejefamilier og mindre brug af institutionsanbringelser.
- Samtidig med, at udgifterne på anbringelsesområdet er lavere i Sverige end i Danmark, så er antallet af udsatte unge, der gennemfører en ungdomsuddannelse i Sverige større. 67 pct. af de unge, der er anbragt, før de er ti år i Sverige gennemfører en ungdomsuddannelse mod tilsvarende 57 pct. i Danmark.
- I Danmark er andelen af 0-17-årige i forebyggende foranstaltninger stærkt stigende, og der ses en tydelig stigning i kommunernes brug af plejefamilier og netværkspleje.

Kilde: KREVI (nu KORA) (2011): Kortlægning af kommunernes udgifter til anbringelse, og (2010): Tilbud og udgifter til børn og unge. Danmark i forhold til Sverige og Norge; Herning Kommune (2012): Projektbeskrivelse for Sverigesprojektet og Ankestyrelsens Anbringelses-statistik.

Det har et betydeligt potentiale for udsatte børn og unge og dermed også et væsentligt samfundsøkonomisk potentiale⁹, hvis vi i kommunerne tager afsæt i den nyeste forskning. Den peger på, at de mest virksomme indsatser er dem, der er tættest på en opvækst i en almindelig familie. Det kræver, at kommunerne tilrettelægger de sociale indsatser som tidsafgrænsede 'pit stop' på vej tilbage i almenområdet og i større udstrækning benytter anbringelse i slægt og netværk som alternativ til de traditionelle anbringelsesformer.

Myndighedsarbejdet er en forudsætning for, at barnet eller den unge får den rigtige indsats og er et helt centralt element i den omstilling, som er i gang på det udsatte børne- og ungeområde. Samtidig kan god sagsbehandling bidrage til økonomisk bæredygtighed på området.

For at den omstilling skal lykkes, skal kommunerne styrke deres arbejde med virksomme metoder og have fokus på monitoring, evaluering og opfølgning. Fokus for alle indsatser bør være, om de bidrager til progression i barnets, den unges og familiens liv – hvis ikke, skal de standses og erstattes af andre indsatser.

Den svenske model viser vejen

Vi taler i Danmark ofte om den 'svenske model', når vi skal beskrive udviklingen for de indgribende indsatser. Her er indsats-trappen et af kerneprincipperne.

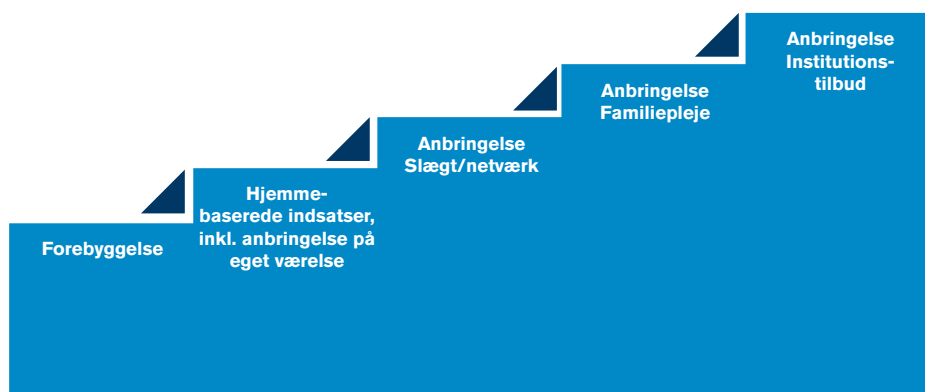
Indsats-trappen anvendes i bl.a. Borås Kommune og understreger fokus på to ting: 1) at forebyggelse og intervention i eget miljø altid er målet, og 2) at indsatser over for børn og unge altid sker ud fra et forløbsperspektiv, som sikrer gradvis nedtrapning af indsatsen med henblik på at komme tilbage til almenmiljøet.

Udgangspunktet er, at foranstaltningerne til udsatte børn og unge skal være så tæt på en opvækst i en almindelig familie som muligt. Det betyder eksempelvis, at plejefamilier altid vælges frem for institutionsanbringelser, når det er muligt. Hvis det er nødvendigt at anbringe et barn på en institution, så er forløbet kort, målrettet og intensivt med det formål, at barnet skal tilbage til plejefamilien, egen familie eller et andet mindre indgribende tilbud.

Det er væsentligt at understrege, at indsats-trappen ikke afspejler økonomien på de enkelte trin. Pointen er, at en intensiv målrettet

FIGUR 5

Indsats-trappen

⁹ Rambøll (marts 2012): Analyse af de økonomiske konsekvenser på området for udsatte børn og unge.

CASE #10

Fra anbringelse til forebyggelse i Lolland Kommune

De anbragte børn havde taget magten på døgninstitutionen BUC i Nakskov. Institutionen blev lukket, og i stedet fik de samme børn et dagtilbud ved navn Toftegård. I dag er Toftegård et tilbud, hvor magtanvendelser er undtagelsen, hvor det er let at rekruttere medarbejdere, og hvor elevernes karakter på den interne skole er steget betydeligt.

Ambitionen med Toftegård var at skabe et forebyggelsestilbud frem for et anbringelsestilbud. Omlægningen tog udgangspunkt i, at mange af de unge efter en anbringelse søger tilbage til det miljø, de kommer fra. Derfor var det nærliggende at etablere et dagtilbud, hvor børnene ikke bliver fjernet om natten, men sover hjemme hos forældrene. Dagtilbuddets medarbejdere støtter så barnet eller den unge i dagtimerne. Børnenes forældre er typisk i behandling for misbrug, periodevis psykisk ustabile og har svært ved at få hverdagen til at fungere.

Det har samtidig været en ambition at udskifte mavefornemmelser i det socialpædagogiske arbejde med faglig viden og dokumentation for, hvad der virker. Toftegård har derfor indført dokumentations- og journaliseringssystemet Journal Digital, der sikrer, at handleplansarbejdet tager afsæt i konkrete mål for barnet og dets familie, hvordan der arbejdes med målet og ikke mindst følges op på målet. Journal Digital understøtter samtidig, at forældrene involveres i handleplansarbejdet, idet der i metoden er indarbejdet et undersøgelsesarbejde, som tager afsæt i inddragelse af forældrene. Derudover indgår også barnets pædagog og lærere i handleplansarbejdet.

Læs mere: www.socialpaedagogen.dk/Arkiv/2014/10-2014.aspx

CASE #11

DUBU understøtter kvalitet i sagsbehandlingen i Thisted Kommune

I Thisted Kommune anvendes DUBU som del af ledelsestilsynet. Der trækkes ledelsesinformation fra DUBU, som dels giver et overblik over antal sager, antal gennemførte undersøgelser, antal sager, der er anbringelsessager og tvangsanbringelser, overholdelse af lovmedholdelig mv. og dels et overblik over, hvorledes arbejdet prioriteres helt ned på sagsbehandlerniveau.

I Thisted anvendes DUBU desuden til opfølgning på, om tidsfrister er overholdt, og hvornår der skal følges op på handleplanerne. Ledelsen i Thisted kan således følge med i udviklingen og på den baggrund drøfte med sagsbehandlerne, hvordan det går på hele området og herudfra prioritere ressourcerne i afdelingen.

DUBU (Digitalisering – udsatte børn og unge) er et IT-system, som er med til at understøtte en systematisk sagsbehandling, der sikrer, at kommunen kommer igennem alle lovpligtige led i forbindelse med sagsbehandlingen.

indsats på den korte bane kan føre til, at barnet, den unge og deres familie på sigt klarer sig med så lidt støtte som muligt.

I Danmark er særligt Herning langt med at afprøve de svenske erfaringer, men også andre kommuner som fx Esbjerg Kommune er slået ind på 'den svenske vej'. Herning Kommune har i 2013 igangsat et fireårigt projekt 'Sverigesprojektet' i tre geografiske områder, som er repræsentative for kommunen. I disse tre områder er antallet af børnesager 20 pr. rådgiver, og indsatsen læner sig tæt op ad den svenske model, herunder kortvarige anbringelser og tæt opfølgning. Projektet er tilført to mio. kr., og der er beregnet en nettobesparelse på 2,5 mio. kr. i 2016. Erfaringerne med resultaterne efter de to første år er yderst positive. Der foreligger en midtvejsevaluering i foråret 2015.

Sagsbehandlingen skal være fundament for den gode indsats

Når kommunerne skal basere deres indsatser på et forløbsperspektiv, stiller det nye krav til myndighedsarbejdet. Hvis der skal ske progression i barnets, den unges og/eller familiens udvikling og trivsel, kræver det, at de bevilligede indsatser baserer sig på virksomme metoder.

Myndighedsområdet skal have kendskab til en bred palette af indsatser til udsatte børn og unge og i dialog med udførerleddet kunne vurdere, om barnet eller den unge forventes at kunne profitere af indsatsen. Myndighedsområdet er afgørende i forhold til at sikre fokus på mål, effekt og resultater i arbejdet med udsatte børn og unge.

Det er centralt, at myndighedsområdet arbejder målrettet og systematisk med den aktuelt bedste viden. Det er afgørende, at kommunen opsøger og anvender ny viden i arbejdet. Samtidig skal ledelsen og den enkelte sagsbehandler have modet til at stoppe de indsatser, der viser sig ikke at have den forventede effekt.

Syv opmærksomhedspunkter for en styrket sagsbehandling

KL nedsatte i foråret 2014 en aktionsgruppe bestående af 20 kommunale direktører og fagchefer, som skulle komme med forslag til, hvordan kvaliteten i sagsbehandlingen på det udsatte børne- og ungeområde kan styrkes. Aktionsgruppens arbejde er mundet ud i syv opmærksomhedspunkter med tilhørende konkrete anbefalinger:

- Få politikerne tættere på udfordringerne og målene i arbejdet med udsatte børn og unge
- Formuler strategi og rammer og skab ejerskab hos medarbejderne
- Skab faglig udvikling og motivation hos medarbejderne
- Styrk kvaliteten i sagsbehandlingen med et veltilrettelagt ledelsestilsyn
- Følg systematisk op på effekten og kvaliteten i egen praksis
- Skab en passende balance mellem medarbejdernes arbejdsomfang og de ressourcer og den tid, der er til rådighed
- Sørg for at understøtte implementering hele vejen

Det kan kræve nye arbejdsformer i forhold til ledelsessparring, kollegial sparring og specialisering. Samtidig kan der være behov for en lokal dialog om, hvad der giver en passende balance mellem arbejdsomfanget og de medarbejderressourcer, som er til rådighed, hvis der skal ske en tættere opfølgning i den enkelte sag.

Som et led i kvalitetsarbejdet er der eksempler på kommuner, herunder Aalborg Kommune, som har opsat målepunkter for den gode sagsbehandling. Der måles fx på, hvorvidt der foreligger en børnefaglig undersøgelse, og om den er gennemført inden for fristen, om kravene til børnesamtalen er opfyldt, og om handleplanen er udarbejdet og opdateres. Og sidst, men ikke mindst, om der sker den nødvendige opfølgning.

CASE #12

Tæt på Familien – en omstilling
af ungeområdet i
Københavns Kommune

Københavns Kommune har sat gang i en ny tænkning i arbejdet med de udsatte børn og unge og deres familier. Ved hjælp af den unges og familiens egen motivation for forandring, og ved at aktivere og understøtte de ressourcer, der allerede findes i familien og i familiens omgangskreds, kan den unge og familien bygges op til selv at tage hånd om deres problemer. Målet er at øge den sociale mobilitet hos udsatte børn og unge og deres familier, så de på sigt bliver i stand til at drage omsorg for sig selv og leve et selvstændigt liv med et job, en bolig og tro på fremtiden.

Omstillingen skal gøre en forskel for de unge og familierne, så de konkret vil opleve:

- At der bliver en tættere kontakt og en øget dialog med deres sagsbehandler
- At der opbygges og fastholdes støttende relationer mellem den unge, familien og personer i familiens omgangskreds
- At den unge integreres i det almindelige samfund gennem skole, fritidsjob og en aktiv fritid
- At indsatsen er sammenhængende og passer til de behov, som den unge og familien har

Omstillingen iværksættes fra 2015. De økonomiske investeringer vil de tre første år medføre øgede driftsomkostninger i form af flere sagsbehandlere til færre sager samt kompetenceudvikling af medarbejdere på tværs af myndigheds- og tilbudssiden. Omstillingen forventes at udgøre en øget driftsomkostning på 4,5 mio. kr. i 2015, men vil være omkostningsneutral i 2018, og i 2019 vil driftsomkostningerne være genetableret, således at der fra 2019 er en varig besparelse på 4,4 mio. kr.

Tæt på en svensk kommune

KREVI (nu KORA) peger på, at Borås Kommunes arbejde med udsatte børn og unge bl.a. karakteriseres ved følgende:

- Indsatserne tænkes i et normaliseringsperspektiv. 44 pct. af Borås Kommunes udgifter på området går til forebyggelse. Der anvendes en bred palet af forebyggende foranstaltninger, der skal bidrage til at fastholde barnet eller den unge i en så normal tilværelse som muligt.
- Ca. 75 pct. af de anbragte børn og unge er placeret i plejefamilier, mens kun 25 pct. af anbringelserne er på institution. I Danmark er fordelingen mere 60/40.
- Familie- og netværksinddragelse. Kommunen arbejder systematisk med at inddrage barnets familie og netværk i hele sagsforløbet og på alle indsatstrin.
- Udbredt viden om forskning inden for området; og udstrakt grad af konsensus om Borås' indsatstrappe, som beskriver, hvilke typer af foranstaltninger kommunen bør anvende og i hvilken rækkefølge.
- Det politiske niveau følger op på alle anbringelser hver 6. måned.
- Konkrete mål for de visiterede indsatser, og fra forvaltningens side følges hyppigt op på, om målene opfyldes.
- Der er tæt opfølgning på sagerne. Som en konsekvens heraf har hver sagsbehandler 15-20 børn og unge ad gangen.
- Internt arbejdes med tæt ledelsessparring, kollegial sparring, specialisering og begrænset kompetence til nyuddannede.

Kilde: KREVI (nu KORA) (2012): Tæt på en svensk kommune – inspiration fra Borås Kommunes praksis på området for udsatte børn og unge.

Andre kommuner har taget dialogredskaber som Feedback Informed Treatment (FIT) til sig. Bl.a. Gladsaxe Kommune benytter FIT til at sætte fokus på progression hos barnet eller den unge. Dialogredskabet FIT bidrager til mere effektive støtte- og behandlingsforløb, idet både barnet, forældrene, sagsbehandleren/behandleren og fx skolelæreren er med til at klarlægge, hvordan et barn eller ung har det på et givent tidspunkt og over tid. Dermed står sagsbehandleren/behandleren ikke alene med sin vurdering af barnet, men kan støtte sig til flere synsvinkler i sin vurdering af, hvorvidt den igangsatte indsats virker efter hensigten.

Styrk netværksrelationerne

Når de sociale indsatser skal tænkes i et normaliseringsperspektiv, er der to helt centrale elementer, som kommunerne skal fokusere på: at støtte familien i at få det bedst mulige fællesskab på trods af problemerne og at hjælpe både familie og barn med at få opbygget et netværk og de nødvendige sociale kompetencer¹⁰.

Der skal være fokus på at bygge bro, hvad enten det drejer sig om at udvikle forældrenes handlekompetencer og gøre dem mere bevidste om egen adfærd og egne ressourcer eller om at udvikle de unges faglige kompetencer og sociale færdigheder. Der skal være fokus på forældrenes, børnenes og de unges netværk og sociale kompetencer.

Trygge og stabile relationer til forældre, andre betydningsfulde voksne som bedsteforældre, onkler og tanter samt gode venner er afgørende, hvis udsatte børn og unge skal komme godt på vej i livet. Det er disse relationer, som kommunerne kan arbejde med. Der er en tendens til at fratage barnet, den unge, familien og netværket ansvaret for den progression, der skal arbejdes med. Hvis barnet, den unge, familien og netværket får viden om, at de selv er helt afgørende og nødvendige for den udvikling, der skal ske, vil barnet og den unge kunne udvikle sig.

Øg brugen af slægts- og netværksanbringelser

Der vil fortsat være børn og unge, som har behov for en anbringelse i en kortere eller længere periode. KL og regeringen satte med Økonomiaftalen for 2013 fokus på, at brugen af plejefamilier, herunder netværkspleje, skal øges til fordel for andre anbringelsesformer.

Tallene viser, at udviklingen går i den rigtige retning. Ifølge Ankestyrelsens seneste anbringelsesstatistik (2013) ses en stigning i kommunernes brug af plejefamilier, herunder netværkspleje, fra 47 pct. i 2007 til 57 pct. i 2013.

Der er en udfordring i forhold til at holde et tilstrækkeligt fokus på forældrene, når et barn eller en ung anbringes uden for hjemmet. Forældrene hjælpes ikke altid til at arbejde med de problematikker, der i første omgang førte til, at barnet eller den unge blev anbragt. Denne tilgang bør kommunerne arbejde med, så alle fagprofessionelle rundt om barnet eller den unge arbejder med at opbygge og fastholde den unges bånd til forældrene, søskende, andre nære familiemedlemmer og den unges øvrige netværk. Når forældrenes kompetencer styrkes, styrker det barnet og den unges mulighed for at få en mindre indgribende indsats.

Et andet væsentligt udviklingsområde for kommunerne er i langt højere grad at udnytte ressourcerne i familiens netværk, når et barn eller ung anbringes. Det der kendetegner en netværksanbringelse er, at der ofte er tale om en anbringelse i barnets egen biologiske familie fx hos bedsteforældre, tanter eller onkler. Det kan dog også ske hos en nabo, barnets kammerats forældre, en pædagog fra barnets daginstitution eller lignende. Det centrale er, at der er en tilknytning mellem barnet og plejeforældrene. Slægts- og netværksplejefamiliernes vigtigste kompetence er, at de er en familie. Barnet oplever et så almindeligt familieliv som muligt og har ikke særstatus.

¹⁰ SFI (2013): God praksis i det forebyggende arbejde

Forskningen viser, at en stor del af de børn og unge, der er anbragt hos bedsteforældre, tanter og onkler eller andre i slægten trives godt. Sammenlignet med børn anbragt i plejefamilier oplever slægtsplejeforældrene oftere barnet som en fuldstændig integreret del af familien, ligesom de oplever færre konflikter med barnet. Samtidig har børnene et bedre helbred, færre har psykosociale problemer, og færre af dem har begået småkriminalitet sammenlignet med andre plejebørn¹¹.

Gå systematisk og metodisk til værks i inddragelsen af netværkets ressourcer

Inddragelse og kortlægning af netværkets ressourcer kræver en systematisk og metodisk tilgang fra myndighedsområdet. Det er helt afgørende, at myndighedsområdet arbejder systematisk med at inddrage barnets familie og netværk i hele sagsforløbet og på alle indsatstrin.

Det kan ske ved hjælp af metoder som familierådslagning, Signs of Safety, netværkskort og netværksmøder.

En undersøgelse fra Ankestyrelsen fra 2013 om kommunernes erfaringer med at inddrage familie og netværk i børnesager viser, at kommunerne generelt er opmærksomme på systematisk at afdække ressourcer og inddrage familie og netværk i børnesager. Størstedelen af kommunerne har politisk taget stilling til, at kommunen arbejder med systematisk at inddrage familie og netværk. Dog har kun ca. halvdelen af kommunerne skriftlige retningslinjer for, at der sker afdækning og inddragelse af familie og netværk.

Døgninstitutionerne skal udvikles og omstilles

Kommunernes satsning på familiepleje og forebyggende tilbud i hjemkommunerne har de senere år medført, at færre børn og unge anbringes i døgntilbud. Det er en positiv udvikling, idet den afspejler, at flere børn og unge får en indsats, som er tættere på en almindelig opvækst. Samtidig viser de nyeste tal, at antallet af døgnan-

bringelser nu er ved at stabilisere sig. Det afspejler en udvikling, hvor mange af institutionerne har formået at etablere nye typer af ydelser udover døgnanbringelser¹².

Der vil også fremover være behov for døgnanbringelser af udsatte børn og unge, men tilbuddene skal fungere mere fleksibelt end de traditionelt har gjort og kunne indgå i samspil med kommunens øvrige tilbud. Der er behov for, at døgninstitutionerne i højere grad tilbyder intensive og tidsafgrænsede løsninger samt udgående behandling som et led i at sikre gradvis nedtrapning af indsatsen.

International forskning peger på fire forhold, der er vigtige for, at kortvarige anbringelser på institutioner skal opnå succes. For det første skal anbringelsesindsatsen sammen tænkes og integreres med andre parallelle indsatser, der gennemføres i barnets familie og netværk under anbringelse. Det vil sige, at problemstillinger vedrørende barnets familieliv eller skolegang skal adresseres, mens barnet er anbragt. For det andet skal indsatsen være familiecentreret og skal konsekvent involvere barnets familie i behandlingsarbejdet på institutionen. For det tredje skal indsatsen være realistisk målrettet, og endelig for det fjerde skal der være kontinuitet i behandlingen i overgangen fra en institutionsanbringelse til de tiltag, som sker efter anbringelsens afslutning¹³.

Rammeaftalesamarbejdet kan udgøre en platform for, at kommunerne i fællesskab sætter fokus på, hvordan døgninstitutionerne fremadrettet skal indgå i tilbudsviften på børne- og ungeområdet. I denne drøftelse kan indgå erfaringerne fra de fem Socialtilsyn.

¹¹ SFI (2009): Børn og unge anbragt i slægten. En sammenligning af slægtsanbringelser og anbringelser i traditionel familiepleje og Jill Mehlbye (2005): Slægtsanbringelse – det bedste for barnet?

¹² FADD – Foreningen af Døgn- og Dagtilbud for udsatte børn og unge (2014)

¹³ Christiane Bundegaard Pedersen og Simon Østergaard Møller, Metodecentret (oktober 2014): Intensive anbringelser. Socialpædagogik.

CASE #13

Slægts- og netværksanbringelser
i Aalborg Kommune

Aalborg Kommune tog i 2012 konsekvensen af forskningen på anbringelsesområdet. Der blev opstillet et resultatmål om, at antallet af netværksanbringelser efter en to-årig forsøgsperiode ultimo 2013 skulle udgøre 7,5 pct. af de samlede anbringelser på området.

Der blev som led i projektet ansat medarbejdere til at styrke indsatsen og afprøve inddragende metoder i sagsbehandlingen. De valgte metoder er netværkskort, Signs of Safety og det inddragende netværksmøde. Det øgede fokus på inddragelse af netværket i sagsbehandlingen har resulteret i en stigning i netværksanbringelser fra 6,34 pct. til 9,14 pct. ved udgangen af projektperioden.

Den eksterne evaluering af projektet dokumenterer, at netværksanbringelser er en god socialfaglig løsning for nogle udsatte børn og deres familier og samtidig en omkostningseffektiv løsning for kommunen. Det afspejler sig bl.a. i, at der kun er sket ét sammenbrud ud af 38 netværksanbringelser i projektperioden, og at de børn, som er anbragt, er i positiv trivsel og udvikling. Som en ekstra gevinst er brugen af netværksindsatser i de forebyggende foranstaltninger også steget. Spændvidden i netværksløsninger går fra aftaler om, at barnet opholder sig fuld tid eller på weekendbasis i netværket til sager, hvor der er indgået aftale om afhentning i daginstitutioner og støtte til madlavning mv.

Aalborg Kommunes investering i form af fire netværksrådgivere og en familieplejekonsulent

CASE #14

Større inddragelse giver hurtigere og bedre børnefaglige undersøgelser i Varde Kommune

Varde Kommune ønskede en ny og mere inddragende tilgang til de børnefaglige undersøgelser samt rettidighed og momentum i sagsbehandlingen.

Praksis i Varde Kommune i dag kan sammenfattes i følgende kendetegn:

- Arbejdsgangen, fra Modtagelsen vurderer en underretning til overlevering i Rådgiverteamet, er stærkt systematiseret efter ICS-metoden. Målet er fokuserede undersøgelser, der tør prioritere det væsentligste for barnet.
- De første, der inviteres, er forældrene. I forlængelse af selve underretningssamtalen inviteres forældrene, barnet/den unge, lærere/pædagoger og andre relevante aktører i barnets netværk til dialogmøde.
- Rådgiver har "kuglepennen" på dialogmødet – og er processtyrer. Rådgiverens rolle på dialogmødet er at interviewe netværket og sikre en tidlig og effektiv inddragelse af netværket. Det betyder bl.a., at pædagoger og lærere ikke skal bruge deres energi på at udfylde skriftlige status-skabeloner. De skal i tidlig og konkret dialog med familierne. Rådgiveren står for dokumentation og proces.

Målet er, at 80 pct. af de børnefaglige undersøgelser i Varde Kommune gennemføres på højst to mdr. På nuværende tidspunkt gennemføres 61 pct. inden for to mdr. og de resterende 39 pct. inden for de lovpligtige fire mdr. Det har i sig selv en stor betydning for momentum i sagsbehandlingen. Erfaringen i Varde Kommune er, at reel inddragelse fremmes af, at børn, forældre, lærere/pædagoger og andre væsentlige aktører samles hurtigt – og sammen drøfter det, der giver anledning til bekymring.

CASE #15

Tidsbegrænsede anbringelser i Herning Kommune

To døgninstitutioner i Herning Kommune afprøver i perioden 2013-2105 tidsbegrænsede anbringelser for børn og unge. Anbringelserne er begrænsede til mellem 6 og 12 måneder afhængig af målgruppen. Gennem en mere intensiv og systematisk tilrettelagt indsats med øget inddragelse af familien skal de anbragte hurtigere kunne udskrives til mindre indgribende tilbud.

De to anbringelsestilbud er bl.a. kendetegnet ved følgende nyskabende elementer:

- Sikring af kontinuitet i behandlingen af de anbragte, så et effektivt, stabilt støttesystem kan fortsættes efter anbringelsens afslutning.
- Tæt inddragelse og ansvarliggørelse af de anbragtes forældre og netværk
- Hurtig og effektiv udredning og fastlæggelse af behandlingsmål for de anbragte børn og unge.
- Struktureret, løbende målstyring og evaluering af indsatsen.
- En tidsbegrænset anbringelsestid.

Omstillingen betyder, at indsatsen bliver mere intensiv, og det indebærer, at døgnkostene for de nye tilbud er højere. Der er dog samtidig tale om en betydelig reduktion i den gennemsnitlige anbringelsestid for de to døgninstitutioner, hvilket betyder, at der samlet kan realiseres en økonomisk gevinst. Det er på denne baggrund forventningen, at der for et gennemsnitligt anbringelsesforløb kan spares 500.000 kr. og 725.000 kr. pr. forløb på de to involverede døgninstitutioner.

KL anbefaler

At kommunerne **skal tage udgangspunkt i principperne i indsatsrappen**, når de tilrettelægger den kommunale tilbudsvifte for udsatte børn og unge. Deri ligger også en økonomisk og strategisk prioritering, som kan medføre et behov for en eventuel omlægning af budgettet.

At myndighedsarbejdet med udgangspunkt i indsatsrappen skal **understøtte et systematisk fokus på virksomme metoder** samt korte og mere fleksible indsatser, der bidrager til et liv med så almindelige opvækstvilkår som muligt. Myndighedsarbejdet skal sikre, at der måles på effekt/resultater af indsatsen, og at resultaterne dokumenteres. Der skal således være vilje til at standse de indsatser, som ikke giver resultater for barnet og den unge.

At kommunerne **systematisk inddrager børn, unge og deres netværk og familie under hele sagsforløbet**. Der er allerede i dag en række velegnede metoder til systematisk inddragelse, fx netværksmøder, dialogredskabet FIT og familierådslagning, som kommunerne med fordel kan benytte. Kommunerne skal sikre, at dette understøttes af kompetenceudvikling af medarbejderne.

At **børn og unge som udgangspunkt støttes af netværk og familie**. I tilfælde, hvor en anbringelse er nødvendig, skal det primært ske som slægts- eller netværksanbringelse eller anbringelse i en plejefamilie. Når et barn er anbragt, er det vigtigt at yde støtte til forældrene, så de støttes i at løse egne problemer og så vidt muligt fastholder relationen til barnet.

At **døgninstitutioner i højere grad indgår i samspil med kommunens øvrige tilbud**, og at specialviden herfra skal ud at virke i kommunerne.

At kommunerne selv **bidrager til udviklingen af metodepraksis** ved at stille sig til rådighed for forskning og selv afprøver og udvikler programmer. Dette kan naturligt ske i samarbejde mellem flere kommuner eller i regi af KKR.

04 Hav ambitioner for alle børn og unges læring

Alle børn skal lære og udvikle sig – også udsatte børn og unge. Hvis vi i kommunerne sætter målet ind i forhold til børn og unges læring og uddannelse, vil det være muligt at mindske betydningen af den sociale baggrund. Vi skal derfor have ambitioner på alle børn og unges vegne og understøtte deres læring lige fra dagtilbud til ungdomsuddannelse.

CASE #16

Familiestuen har fokus på tidlig og aktiv forældreinddragelse

I Frederikshavn Kommune er mottoet, at det giver gevinst at lave en indsats tidligt for at hjælpe udsatte børn.

Familiestuen er et tilbud til børn i alderen 2-6 år og deres familier. Det kan være børn, der er urolige, eller som har svært ved at begå sig i fællesskaber. De kan blandt andet forstyrre de andre børn, have svært ved at koncentrere sig, følge regler og planlægge. Men det kan også være de stille og indadvendte børn. Generelt henvender familiestuen sig til børn, der ikke udnytter deres potentialer og kompetencer. I Familiestuen inddrages forældrene aktivt i de problemer, som børnene har med hjemmefra. Forældrene deltager i to halve børnehavedage, hvor de laver aktiviteter sammen med børn og andre forældre under pædagogens opsyn. Et forløb i familiestuen varer ca. 12 uger. Barnet og dets familie kommer i familiestuen to halve dage om ugen. Der er plads til fire til otte familier ad gangen.

Ideen med Familiestuen er at forsøge at skabe en bedre trivsel i hverdagen for det enkelte barn. Målet med arbejdet er, at barnet lærer nye færdigheder og handlemuligheder, og at barnet gøres bevidst om egne handlinger og forandringer. Familiestuen har særligt fokus på, at forældrene tager medansvar for deres barns udvikling og forandring.

Udsatte børns skæbne er afgjort før 1. klasse

Økonom og nobelpristager James J. Heckman sætter fokus på, hvordan sociale færdigheder grundlægges allerede i 3-4 års alderen. Ifølge Heckman handler læring og udvikling i de tidlige år om at fremme børnenes ikke-kognitive færdigheder. Med ikke-kognitive færdigheder forstås, at børnene gennem leg lærer at planlægge, udføre og evaluere deres aktiviteter. Det kræver koncentration og selvkontrol. Disse færdigheder viser sig at give markante resultater for de børn, som deltog i projektet. De tjener som voksne mere, ejer oftere deres egen bolig og har ikke i samme grad modtaget overførsler fra det offentlige i løbet af deres liv. I det endelige regnestykke er det også særligt afgørende, at deltagerne i langt mindre grad begår kriminalitet end personerne i kontrolgruppen.

Der er to centrale pointer i relation til Heckman's forskningsprojekt. Børnene, som deltog, gik til "træning" 2,5 time om dagen – langt kortere tid, end danske børn på tre eller fire år hver dag bruger i deres børnehave. En anden central pointe er, at når udsatte børn mangler væsentlige sociale færdigheder, er det fordi deres forældre ikke selv har færdighederne. Derfor skal støtte til udsatte børn ske i et tæt samarbejde med forældrene, så de trænes til at støtte op om deres børns udvikling og læring.

Læs mere: Mandag Morgen (8. september 2014): Nobelpristager: Udsatte børns skæbne er afgjort før 1. klasse.

Alle børn skal lære og udvikle sig – også udsatte børn og unge. Hvis vi i kommunerne sætter målet ind i forhold til børn og unges læring og uddannelse, vil det være muligt at mindske betydningen af den sociale baggrund. Forskning peger nemlig på, at skolegang og uddannelse er en af de væsentligste faktorer, hvis udsatte børn og unge skal kunne klare sig godt senere i livet¹⁴.

Kommunerne er i kontakt med stort set alle børn, fra de er helt små, til de går ud af folkeskolen. Det giver en særlig mulighed for at arbejde med alle børns læring – også hos de udsatte – så de udvikler sig og opnår en ungdomsuddannelse. Men vi står i dag med den udfordring, at omkring 7 pct. af en årgang forlader folkeskolen uden 9. klassesprøven¹⁵, og at knap en femtedel af en ungdomsårgang som 25-årig står uden en ungdomsuddannelse¹⁶ – blandt disse er en klar overvægt af børn fra socialt svage familier og børn af anden etnisk herkomst.

Børns læring starter ved fødslen, og den nyeste forskning viser, at fokus på læring allerede i dagtilbud er af afgørende betydning for udsatte børns livschancer. Desværre oplever vi, at fagfolk har en tendens til at stille færre krav til børn og unge, hvis de er udsatte. I stedet rettes fokus mod de sociale problematikker, og læringsmulighederne sættes i baggrunden¹⁷. Vi skal derfor have ambitioner på alle børn og unges vegne og understøtte deres læring lige fra dagtilbud til ungdomsuddannelse.

Kvalitetsdagtilbud gavner udsatte børn – resten af livet

90 pct. af de 1-2-årige og 97 pct. af de 4-5-årige går i dagtilbud. Således tilbringer næsten alle børn i Danmark en stor del af deres tidlige liv i offentlige dagtilbud.

Forskning peger på, at kvalitetsdagtilbud har en gavnlig effekt på børns udvikling og trivsel, og at tidlig start i dagtilbud kan påvirke barnet i en positiv retning både sprogligt, kognitivt, adfærdsmæssigt og

følelsesmæssigt. Børnenes intelligens, nysgerrighed og motivation øges i kvalitetsdagtilbud, og de udvikler et mere positivt syn på sig selv og egne fremtidsmuligheder, hvilket viser sig ved, at de får en bedre uddannelse og klarer sig bedre på arbejdsmarkedet¹⁸.

Dagtilbud med et udviklende pædagogisk miljø er et vigtigt omdrejningspunkt for udsatte børn, der har brug for at blive kompenseret for manglede stimulering og læring i hjemmet. Det handler om at se børnene og deres familier med de ressourcer, som de har, og hjælpe med at kompensere for de risikofaktorer, der sætter en stopper for barnets læring og udvikling.

Kvalitetsdagtilbud giver udsatte børn en større motivation til at lære, hvilket vil smitte af på deres fremtidige skolegang, hvor lærere også vil reagere med højere forventninger til børnenes formåen.

Der findes i dag flere metoder og programmer, fx De Utrolige År, som kan understøtte udsatte børns læring i dagtilbud, hvor fokus er på de fællesskaber, som barnet indgår i, og på de voksnes muligheder for at strukturere og målrette pædagogikken til gavn for alle børn – og dermed også børn med særlige behov – i stedet for alene at fokusere på det enkelte barn og de vanskeligheder, som barnet befinder sig i.

Styrk udsatte børns sprogudvikling

At stimulere små børns sprogudvikling er en af de beskyttelsesfaktorer, der har stor betydning for, om udsatte børn udvikler sig positivt. Der skal allerede i dagtilbud være et skarpt fokus på, hvordan børns sprog stimuleres og udvikles. Men ikke alene det, der skal også sættes fokus på, hvordan forældrene kan understøttes i at stimulere deres børn gennem leg og læring¹⁹.

En undersøgelse fra Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) viser, at over halvdelen

¹⁴ SFI: Introduktion til dialogprojektet – om forebyggelse som alternativ til anbringelse, 10:02; Bo Vinnerljung, Erfaringer fra svensk forskning om socialt udsatte børns skolegang.

¹⁵ KL analyse, nov. 2014 og Ugebrevet A4, 20. feb. 2006.

¹⁶ Undervisningsministeriet.

¹⁷ Bo Vinnerljung: Erfaringer fra svensk forskning om socialt udsatte børns skolegang.

¹⁸ SFI (2014): Daginstitutionens betydning for børns udvikling.

¹⁹ Professor Michael Rosholm, Trygfondens Børneforskningsenhed, Børn og unges trivsel

af landets 0. klasseledere konstaterer børn med sprogvanskeligheder, når de skifter fra børnehave til 0. klasse. 55 pct. af 0. klasselederne i undersøgelsen var overraskede over, at de fandt fra et til seks børn i deres klasse med sproglige vanskeligheder²⁰.

Det tyder på, at daginstitutionerne ikke altid er gode nok til at opfange de børn, som har sprogvanskeligheder. Det kalder på en forstærket indsats blandt det pædagogiske personale samt et forstærket samarbejde med specialerne på tale- og høreområdet i PPR-regi, som kan bidrage til sprogscreening og sprogstimulering og ikke mindst et langt stærkere fokus på, hvordan forældrene kan understøttes i at styrke deres børns sprog.

Folkeskolen skal mindske betydningen af social baggrund

Med den nye folkeskolereform er der sat fokus på, at flere børn og unge skal trives, blive dygtige og klare sig godt i skolen. Konkret er der sat mål for, at flere børn og unge skal aflægge folkeskolens afgangsprøve og videre i en ungdomsuddannelse. Skolereformen lægger op til, at langt flere børn og unge skal undervises i den lokale folkeskole og dermed, at langt færre børn udskilles til specialskoler eller interne skoler på et døgn tilbud. Der lægges samtidig op til, at flere fagprofessionelle skal kunne arbejde i skoleregi og understøtte barnets udvikling og læring.

Forskning i Danmark og Sverige har vist, at skolen kan være med til at gøre en forskel for udsatte børn og unge²¹. Omvendt viser forskningen også, at de børn og unge, som mislykkes i skolen, er i en fremtidig højrisikogruppe. Vellykket skolegang er således helt afgørende for udsatte børn og unges fremtidsperspektiver.

Der findes allerede i dag en række metoder og programmer, der understøtter udvikling og fokus på udsatte børn og unges behov i forbindelse med deres skolegang. En af metoderne er PALS (Positiv Adfærd i

Læring og Samspil), der i sin grundform er en inklusionsmodel, hvor der både arbejdes forebyggende, foregribende og indgribende. Der er fokus på at skabe en positiv social kultur i skolemiljøet for alle elever, samtidig med at sårbare elever kan få støtte til at træne sociale kompetencer og mestningsstrategier; mens elever, som udviser en uhensigtsmæssig adfærd, og som ikke fungerer i skolen, får en mere indgribende indsats. Samtidig arbejdes der på et positivt skole-hjem-samarbejde. Resultaterne med metoden viser, at der udskilles færre børn fra folkeskolen, når den tages i brug.

De fleste forældre vil gerne tage ansvar, men det kan være en udfordring for nogle at støtte op om barnets skolegang, fx hvis forældre selv har haft en dårlig skolegang. Der er mange måder at støtte forældre i at bidrage til deres børns læring. Det kan ske i form af en familievejleder, der kommer i hjemmet, støttekontaktpersoner, mentorer eller ved særligt tilrettelagte familiekurser og familieprogrammer, der er lagt an på barnets udvikling både kognitivt og socialt ved at udvikle forældres kompetencer.

Folkeskolen skal med den nye folkeskolelov udarbejde individuelle elevplaner med konkrete mål for barnets læring, status og følge op på barnets eller den unges resultater. Familieområdet skal i barnets og den unges handleplan sætte konkrete mål for barnets udvikling i skolen og følge op på resultatet af indsatsen. Der er således et klart incitament til, at elevplan og handleplan supplerer hinanden for at opnå fælles mål om fx gennemførelse af en afgangseksamen, som de fagprofessionelle kan samarbejde om i barnets interesse. Det vil samtidig signalere, at der er fælles forståelse for de indsatser, som er nødvendige for at understøtte barnets læring i skolen

Fokus på læring og udvikling frem for problemer

Svenske og danske studier viser, at udsatte børn og unge får lavere karakterer

De Utrolige År

De Utrolige År = DUÅ består af forældreprogrammer, børneprogrammer og et program til personalet i skole og børnehave. Programmerne er gruppebaserede og anvender videomodellering, rollespil, praktiske aktiviteter og gruppedrøftelser. De Utrolige År har både et forebyggende og et behandlende sigte.

DUÅ-dagtilbud har til formål at udvikle redskaber, der kan fremme personalets positive relationer til børnene. Målet er at styrke personalets kompetencer i at forebygge og håndtere adfældsproblemer i dagtilbud samt styrke samarbejdet mellem dagtilbud og hjem. Programmet arbejder med personalets kompetence i gruppeledelse, inklusiv forskellige proaktive læringstiltag.

Læs mere: <http://www.socialstyrelsen.dk/born-og-unge/programmer-med-evidens/de-utrolige-ar>

²⁰ EVA (2014): Sprogvurdering af skolestartere

²¹ Bo Vinnerljung, Erfaringer fra svensk forskning om socialt udsatte børns skolegang og Anders Holm, SFI, skolen og social mobilitet

CASE #17

Gladsaxe Kommune har gode resultater med Positiv Adfærd i Læring og Samspil (PALS)

I Gladsaxe Kommune arbejder tre skoler på tredje år med PALS.

Skolerne har oplevet, at den positive psykologis fokus på barnets styrker og det, der fungerer, har været en god indgangsvinkel til arbejdet med det inkluderende fællesskab.

Som et konkret eksempel har skolerne haft stor succes med at arbejde med tydelige regler og forventninger i indskolingen.

Gennem rollespil med børnene i indskolingen har man arbejdet med de udfordringer, der kan være ved at deltage i det sociale fællesskab på en skole. Særligt børn med sproglige eller adfærdsmæssige udfordringer har stor gavn af at "gøre og prøve" frem for kun at snakke om tingene, hvilket ofte foregår på de voksnes præmisser.

Den kropslige læring, der ligger i at øve sig i eksempelvis at stå i kø ved kantinen, gå på gangen samt at øve, hvad man gør, når man skal være undervisningsparat ved timens start, sikrer, at alle elever forstår, hvad der forventes af dem. Dermed højnes muligheden for at deltage med succes – til glæde for alle parter.

Der foreligger endnu ikke data for Gladsaxe Kommunes brug af PALS, men der er udarbejdet en designmanual, der skal måle på børnenes udvikling. Gladsaxe Kommune forventer at kunne fremvise resultaterne ultimo 2015.

CASE #18

Den gode overgang til voksenlivet i Hedensted Kommune

Hedensted Kommune har etableret et mødeforum med faste deltagere og fast mødestruktur med det formål at afklare den unges muligheder ud fra et helhedsperspektiv og koordinere overgangen fra 'børneparagrafferne' til livet som voksen.

Der er udarbejdet procedure og tjekliste som forberedelse til mødet, hvoraf formål, deltagere og struktur fremgår. Målgruppen er unge både fra familie- og handicapområdet, hvor der er iværksat en foranstaltning, og hvor der er behov for støtte efter det 18. år – heriblandt anbragte.

Det er naturligvis forskelligt, hvilken støtte der tilrettelægges i beskæftigelsesdelen, og er det nødvendigt, kan der samtidig tilrettelægges støtte fra voksenhandicap eller psykiatriområdet.

Lær for Livet

Lær for Livet er et landsdækkende læringsprogram for anbragte børn, som Egmont Fonden har iværksat i perioden 2013 til 2019. Formålet er at sikre omsorgsfuld læring til mere end 1.000 anbragte børn i tæt samarbejde med de danske kommuner gennem en helhedsorienteret indsats. Øget selvværd, faglige succeser og et stærkere tilhørsforhold til skolen skal skabe fundamentet for, at børnene kan gennemføre en ungdomsuddannelse og på længere sigt skabe et godt liv for sig selv.

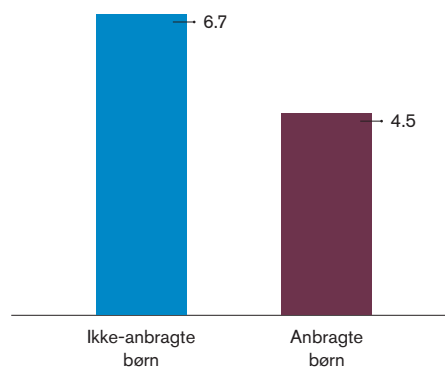
Det skal sikres gennem Lær for Livets tre ben:

- Learning Camp. Her får børnene et fagligt og personligt boost på hhv. en sommercamp, en efterårscamp og en kort forårscamp i løbet af det første år i Lær for Livet
- Lær for Livet Mentor. Barnet tilknyttes en voksen med en videregående uddannelse, som skal hjælpe med lektier og andre skolerelaterede udfordringer. Barnet støttes af en mentor gennem hele det seksårige forløb i Lær for Livet.
- Lær for Livet Viden. Viden om anbragte børns læring skal gøres tilgængelig for de mennesker, der arbejder med anbragte børn. Derfor oprettes i 2014 et webbaseret dialog- og kompetencecenter, hvis formål er at indsamle, udveksle og formidle viden om anbragte børns læring og inklusion i almen undervisning.

Evalueringen fra 2014 viser, at: 89 pct. af børnene blev bedre til matematik, 66 pct. blev bedre til dansk, 89 pct. har lært noget, de kan bruge i egen skole, 70 pct. fik større selvtillid og 100 pct. fik nye venner.

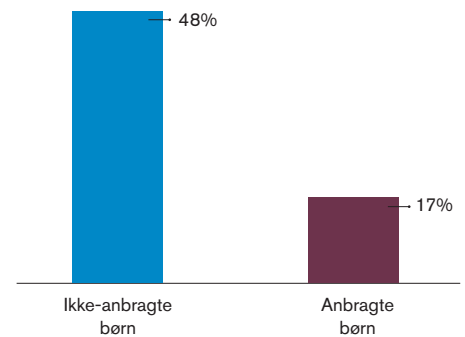
FIGUR 6

Karaktergennemsnit ved folkeskolens afgangsprøve (9. klasse) i 2013 (ny karakterskala)

FIGUR 7

Andel afgangselever med karaktergennemsnit over middel

Kilde: KL-analyser baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

sammenlignet med børn med samme begavelse. Professor Bo Vinnerljung peger i den sammenhæng på, at fagfolk har en tendens til at stille færre krav til børn og unge i skolen, hvis de er udsatte.

Sociale problematikker, som kan være en diagnose eller problemer i familien, fylder naturligt hos barnet eller den unge, og det kan have som konsekvens, at fokus fra de fagprofessionelle i vid udstrækning retter sig mod disse problematikker og glemmer at fokusere på børnenes læringsmuligheder.

Dette faktum afspejler sig i de udsatte børns karakterer. Særligt anbragte børn klarer sig markant dårligere i skolen end deres jævnaldrende.

Hvis udsatte børn og unge underpræsterer i skolen set i lyset af deres begavelse, så er det realistisk at forvente positive resultater ved intervention hos disse børn og unge. Konklusionen er derfor, at ønsker man at

forbedre udsatte børns fremtidsudsigter, er man nødt til at have faglige ambitioner på deres vegne og hjælpe dem til at klare sig bedre i skolen.

Det er blandt andet også baggrunden for, at regeringen og KL har sat et mål for, at flere børn og unge gennemfører folkeskolens afgangsprøve. Det kræver et langt større fokus fra både skole og familieområdet på, hvordan der sker den bedste udnyttelse af folkeskolens muligheder for at understøtte det enkelte barn i undervisningssammenhængen og familieområdets mulighed for at bidrage med understøttende foranstaltninger.

Styrk børn og unges skolegang under anbringelse

Anbragte børn og unge skal have samme mulighed for skolegang som andre børn og unge, men desværre viser tallene en anden virkelighed. Anbragte børn og unge modtager i mindre grad undervisning på en

almindelig folkeskole, og anbragte børn og unge modtager oftere undervisning på et lavere klassetrin, end deres alder tilsiger. En rapport²² om anbragte børn og unges undervisning på interne skoler viser, at 3,2 pct. af de tidligere anbragte 17-20-årige unge har gennemført en uddannelse efter folkeskolen i sammenligning med 17,8 pct. af gruppen af alle unge på samme alder.

Det peger på et behov for, at børn og unge, der undervises på interne skoler får en undervisning, der opfylder kravene i folkeskoleloven, og at de i videst muligt omfang får undervisning inden for rammerne af den almindelige folkeskole. Det er et ansvar, som anbringelsesstedet og myndighedskommunen skal løfte i fællesskab.

Færre anbragte børn tager folkeskolens afgangsprøve. Blandt børn, som var anbragt uden for hjemmet mindst én gang i løbet af deres barndom og ungdom, havde 40 pct. ikke aflagt folkeskolens afgangsprøve, da de var 16-17 år. Til sammenligning gjaldt det kun 6 pct. blandt børn og unge, som ikke havde været anbragt²³.

Anbragte unge set i forhold til deres jævnaldrende

- 70 pct. af unge, som har været anbragt uden for hjemmet, har ikke fuldført en ungdomsuddannelse som 25-årig, mens det kun gælder 21 pct. blandt øvrige unge.
- 65 pct. af 30-årige, som har været anbragt uden for hjemmet som barn, har ikke fuldført en kompetencegivende uddannelse, mens det kun gælder 23 pct. blandt øvrige 30-årige.
- Mens tre ud af fire 30-årige er i beskæftigelse, gælder det kun 43 pct. af 30-årige, som har været anbragt uden for hjemmet som barn eller ung.
- Hver sjette af tidligere anbragte er på førtidspension som 30-årig, og mere end hver femte er på kontanthjælp. Blandt andre 30-årige er kun 3 pct. på førtidspension og 6 pct. på kontanthjælp.
- Anbragte og tidligere anbragte har en overhyppighed i forhold til kriminalitet, misbrug, psykisk sygdom og hjemløshed.

Kilde: KL-analyse, november 2014 samt Rambøll (2011): Særtoget til uddannelse og beskæftigelse.

Støt de udsatte unge i overgangen til voksenlivet

Flere tidligere anbragte unge oplever udfordringer i forbindelse med overgangen fra anbringelse til en selvstændig ungdoms- og voksertilværelse. Det handler fx om dårlige boligforhold, svagt eller manglende netværk, ensomhed, dårligere fysisk sundhed end deres jævnaldrende, højere risiko for misbrug, psykiske problemstillinger og ikke mindst signifikant ringere chance for at gennemføre en ungdomsuddannelse. Dertil kommer udfordringer i forhold til at mestre dagligdags beslutninger.

Der er derfor behov for at støtte de unge i overgangen til voksenlivet. Efterværn er ikke altid svaret. I stedet er der i flere kommuner positive erfaringer med at bruge 16+ handleplaner, hvor børne- og ungeområdet samarbejder med voksenområdet ved at bruge de muligheder, som ligger i

beskæftigelseslovgivningen. Fx har Lolland Kommune udarbejdet en håndbog for det tværgående samarbejde mellem Arbejdsmarked, Social og Sundhed samt Børn og Unge om procedurer og samarbejde for gruppen af unge i alderen 12 til 22 år. Det bidrager til, at ingen tabes i overgangen fra barn til voksen.

Skab rummelige ungdomsuddannelser

Folkeskolereformen har fokus på inklusion af sårbare elever i folkeskolen. Der er behov for et tilsvarende fokus på inklusion i ungdomsuddannelserne. Det kan fx ske ved nationalt at sætte fokus på mål og resultater på samme måde, som det er sket i folkeskolen. 95 pct.-målsætningen for ungdomsuddannelserne har været gældende i flere år, og i kontanthjælpsreformen er målet også, at de unge skal i uddannelse. Det lægger et særligt pres på erhvervsskolerne om rummelighed. Samtidig skærper reformen af erhvervsuddannelserne adgangskravene, så det fremover vil være vanskeligere for en del unge at blive optaget på og gennemføre en erhvervsuddannelse.

En del af ansvaret ligger dog også ude på de enkelte ungdomsuddannelser. En nylig analyse fra Rockwool-fonden viser, at den gennemsnitlige erhvervsskole har et 30 pct. højere frafald blandt eleverne end de erhvervsskoler, der klarer sig bedst. Resultatet er korrigeret for effekten af elevens folkeskole og familiebaggrund.

De udsatte unge er den gruppe blandt børn og unge, som kommunen har de dårligste forudsætninger for at hjælpe. Det skyldes, at de unge, når de har forladt folkeskolen også har forladt det kommunale regi. Det kræver derfor en særlig indsats fra kommunal hånd at forebygge og håndtere udsathed blandt unge. Og der er god grund til at have øje på, hvordan kommunerne bedst kan støtte de unge, for andelen af unge, der havner uden for arbejdsmarkedet, er stigende.

Der er derfor behov for, at kommunerne indgår i et sammenhængende og tværsektorielt

²² Undervisningsministeriet(2012). Afrapportering fra den tværministerielle arbejdsgruppe om anbragte børn og unges undervisning på interne skoler

²³ KL-analyse, nov. 2014 baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

CASE #19

Ungeenhed skal øge andelen af unge, der gennemfører en uddannelse

Ringsted Kommune oprettede i 2010 en ungeenhed for at samle og styrke indsatsen for unge, fra de forlader folkeskolen til de fylder 25 år. Formålet med enheden er at opnå en væsentlig stigning i andelen af unge, der gennemfører en ungdomsuddannelse, mindske andelen på offentlig overførselsindkomst samt give de unge en god start på voksenlivet. Det kræver en helhedsorienteret indsats, hvor indsætserne i Jobcentret, Ydelsesafdelingen, Myndighedsenheden for voksne, Børnecentret, Skolecentret og UU-vejledningen koordineres og tænkes sammen.

Fire år efter, at Ungeenheden blev oprettet, ses følgende resultater:

- Andelen af unge på offentlig forsørgelse er faldende fra 14,2 pct. i 2013 til 12,2 pct. i 2014.
- Andelen af unge i ordinær uddannelse er stigende fra 20 pct. i 2009 til 32 pct. i 2013.
- Høj brugertilfredshed blandt de unge, som oplever, at deres sag koordineres mellem de forskellige fagområder på et tidligt tidspunkt.

CASE #20

Vejen til uddannelse
og beskæftigelse

Med projekt "Vejen til uddannelse og beskæftigelse", som fire kommuner – Fredericia, Gentofte, Roskilde og Københavns Kommune – arbejder med, er der udviklet en samarbejdsmodel for anbragte mellem 15 og 23 år, der bidrager til, at flere anbragte unge kommer i uddannelse og beskæftigelse.

Samarbejdsmodellen:

- sikrer, at den unge får en fast koordinator, som er ansvarlig for at koordinere og skabe sammenhæng i den unges forløb
- skaber et tværfagligt samarbejde med en klar ansvarsfordeling og koordination af indsatser over for unge. Der udarbejdes en kontrakt på opstillede delmål og mål for den unges udvikling
- giver en mere målrettet indsats for unge inden for den eksisterende økonomiske ramme
- sikrer, at flere unge kommer i uddannelse og beskæftigelse.

Erfaringer fra de fire deltagende kommuner viser, at alle fagpersonerne arbejder efter samme mål og tager ansvar for den unge. Samtidig er koordineringen mellem indsatser blevet lettere og tydeligere. Fagpersonerne får sat ansigt på hinanden, og kendskabet til hinandens roller og funktioner øges. Fagpersonerne har fået den nødvendige viden til at kunne ramme præcist med deres indsats, og der skabes overblik over, hvor mange tilbud kommunen i virkeligheden har. Samtidig er et helt centralt element, at den unge får mulighed for at tage ejerskab for sin egen plan.

CASE #21

Fremskudt indsats målrettet misbrug blandt unge på erhvervsskolerne i Holbæk Kommune

Holbæk Kommune har oprettet et tilbud, hvor fokus er på tidlig opsporing af blandt andet misbrug og fastholdelse af unge i skolegang og uddannelse. Det betyder, at kommunes ungebehandler besøger erhvervsskoler på bestemte tider i ugen, hvor de yder rådgivning og vejledning til de unge.

Den fremskudte indsats har været en succes målt på flere områder. Fx ses der hurtigt efter kontakten med den unge, at den unges misbrug reduceres kraftigt. Det har blandt andet medvirket til, at 70 pct. af de unge, der har modtaget hjælp og støtte i den fremskudte indsats, har gennemført en uddannelse.

Hashmisbrug blandt unge

- Antallet af hashmisbrugere er steget fra 7.000 i 2006 til 11.000 i 2010
- Der er sket en stigning i antallet af unge under 25 år, der har et aktuelt forbrug af hash fra 19 pct. i 2010 til 24 pct. i 2013
- Der er også sket en stigning i antallet af registrerede forgiftninger blandt unge fra 348 i 2012 til 439 i 2013
- 79,5 pct. af de unge, som er i behandlingssystemet, er i behandling for hash som hovedstof
- Otte til ti pct. af eleverne i 9. klasse har røget hash inden for den sidste måned, og hash er det mest anvendte illegale rusmiddel blandt unge, idet kun under fem procent har prøvet stoffer som amfetamin, ecstasy og beroligende piller
- Det vurderes, at ca. hvert andet frafald fra ungdomsuddannelser skyldes forbrug af hash.

Kilde: Center for Rusmiddelforskning

samarbejde med uddannelsesaktørerne og andre relevante parter, som kan bidrage til at udsatte unge påbegynder og fastholder en ungdomsuddannelse.

Støt de unge i at mestre en uddannelse

For gruppen af sårbare unge er det altafgørende, at der arbejdes med at understøtte deres mulighed for at gennemføre en ungdomsuddannelse, og der er allerede en lang række erfaringer at trække på med fremskudte indsatser og mentorordninger.

Mange unge har problemer med fx koncentration, opmærksomhed og kommunikation i en sådan grad, at de i kortere eller længere perioder har brug for støtte i hverdagen, hvis de skal gennemføre en ungdomsuddannelse. En stigende andel af børn og unge får identificeret opmærksomheds- eller udviklingsforstyrrelser, men også for unge med misbrugsproblemer er det afgørende, at de får hjælp til at komme tilbage på sporet og videre i en ungdomsuddannelse.

Psykisk mistrivsel og misbrug af rusmidler er de væsentligste årsager til unges frafald fra uddannelsessystemet. Det vurderes, at ca. hvert andet frafald fra ungdomsuddannelserne skyldes forbrug af hash. For gruppen af sårbare unge kan det være afgørende, at der arbejdes med fremskudte indsatser på uddannelses-

institutionerne, hvor de unge færdes og i en form, der appellerer til de unge.

Flere kommuner har erfaringer med, at rusmiddelkonsulenter besøger uddannelsesinstitutionen 1-2 gange om ugen i et bestemt tidsrum. Denne synlighed gør det lettere for de unge at tage imod rådgivning, vejledning og evt. behandling, end når de unge skal opsøge et behandlingssted på en anden beliggenhed.

Mentorordninger kan også bidrage til at skabe bedre forløb for udsatte unge. Der kan dog være behov for at differentiere mentorstøtten, så nogle unge fx får en mere intensiv støtte end andre. Her kan mentorerne fx være frivillige unge, der har været i lignende forløb som de udsatte unge og er kommet ud på den anden side. Formålet med at tilbyde frivillige mentorer er typisk, at de unge dermed kan tilbydes noget andet end det kommunale tilbud.

Psykologbistand til udsatte unge med trivselsproblemer på grund af fx forældres skilsmisse, dødsfald, traumer efter mobning, manglende netværk m.v. har på flere uddannelsesinstitutioner, bl.a. i Odense Kommune, skabt gode resultater i forhold til at få unge til at gennemføre deres uddannelsesforløb²⁴. Men der mangler en afklaring af, hvem der har ansvaret for at iværksætte og finansiere disse støttende tilbud.

²⁴ Projekt PUST, www.odense.dk

CASE #22

Gruppetilbud til unge med ADHD, angst eller depression i Slagelse Kommune

Slagelse Kommune har for perioden 2013 og 2014 iværksat et gruppetilbud målrettet unge med ADHD, angst eller depression, som har behov for støtte til at blive parate til uddannelse eller job. Tilbuddet er et 22 ugers forløb med fokus på undervisning og træning af kognitive funktioner, udvikling af kompenserende strategier, social færdighedstræning og brug af kognitive adfærdsterapeutiske redskaber.

Det første gennemførte hold har sendt 42 pct. i praktikforløb, 17 pct. har påbegyndt uddannelse, 12 pct. er i yderligere udredning og 12 pct. er i opkvalificering til uddannelse. Slagelse Kommune arbejder aktuelt på, hvordan initiativet kan permanentgøres.

KL anbefaler

At kommunerne **sikrer dagtilbud med et pædagogisk miljø**, der så vidt muligt kan kompensere for den manglende stimulering i hjemmet for udsatte børn. Det kan fx gøres ved brug af metoder og programmer som De Utrolige År, der styrker personalets forskellige proaktive læringstiltag, og ved øget fokus på forældrestøtte eller børns sprogudvikling, fx ved at inddrage tale- og hørepædagoger.

At det **pædagogiske personale i skolen bruger de muligheder, der er i den nye folkeskolereform** til at understøtte udsatte børn og unges læring og trivsel. Det er fx at sætte individuelle læringsmål, at følge tæt op på den enkelte elevs læring, at bruge den understøttende undervisning til mere alsidige læringsformer, at få mere bevægelse ind i skoledagen og at etablere et samarbejde med skolens omverden.

At kommunerne **arbejder tværprofessionelt med udsatte børns læring i skolen** bl.a. med afsæt i fælles mål i elevplan og den sociale handleplan, hvor det er væsentligt, at børn og unge – i fællesskab med deres forældre – inddrages.

At **anbragte børn så vidt muligt deltager i bopælskommunens folkeskole** på lige vilkår med andre børn. De få børn, der undervises på interne skoler på et døgntilbud skal i videst muligt omfang undervises inden for rammerne af den almindelige folkeskole, så de med tiden kan vende tilbage hertil.

At kommunerne øger **fokus på unges overgang til voksentilværelsen**, fx ved at udarbejde 16+ handleplaner på tværs af børne- og voksenområdet, som skaber sammenhæng i unges forløb og sætter handling på overgangen.

At ungdomsuddannelserne og kommunerne **etablerer tættere partnerskaber**, hvor begge parter tydeligt løfter deres forpligtelse i forhold til at støtte udsatte unge i at gennemføre en ungdomsuddannelse. Kommunerne kan bistå med mentorer og fremskudte indsatser i form af eksempelvis socialrådgivere eller særlige ungerådgivere, der kan henvise eller handle direkte på unges sociale problemer eller misbrugsproblemer.

KL Weidekampsgade 10
Postboks 3370
2300 København S

T. 3370 3370
kl@kl.dk